

UiO : **Det juridiske fakultet**

Omsorgsovertakelse skal være nødvendig

Når hjelpetiltak ikke strekker til

Kandidatnummer: 700

Leveringsfrist: 26. november 2012

Antall ord: 17 463

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Fremstillingens tema.....	1
1.2	Problemstilling.....	3
1.3	Terminologi og prinsipper	3
1.3.1	Hjelpetiltak	3
1.3.2	Legalitetsprinsippet	4
1.3.3	Det minste inngreps prinsipp	4
1.3.4	Det biologiske prinsipp	5
1.3.5	Prinsippet om frivillighet og hjelp til selvhjelp.....	6
1.3.6	Prinsippet om barnets beste.....	6
1.4	Rettskildesituasjonen	7
1.4.1	Lovgivning	7
1.4.2	Forarbeider og utredninger.....	8
1.4.3	Rettspraksis	9
1.4.4	Forvaltningspraksis	10
1.5	Avgrensninger	11
2	BEHANDLING I BARNEVERNET.....	12
2.1	Generelt	12
2.2	Beslutninger i saker hos barneverntjenesten	12
2.2.1	Opprettelse av undersøkelsessak.....	12
2.2.2	Barneverntjenestens informasjonsinnhenting	13
2.2.3	Barneverntjenestens plikt til å sette inn hjelpetiltak	13
2.3	Behandlingen i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker	14
3	OMSORGSOVERTAKELSE MÅ VÆRE NØDVENDIG	16
3.1	Vedtak om omsorgsovertakelse.....	16

3.1.1	Innledning	16
3.1.2	Hjemmelen for omsorgsovertakelse.....	16
3.2	Kravet om nødvendighet	18
3.2.1	Innledning	18
3.2.2	Generell tolkning av kravet om nødvendighet	19
3.2.3	Grunnlaget for vurderingen av om hjelpetiltak vil være tilstrekkelig.....	22
4	ANALYSE AV RELEVANT FORVALTNINGSPRAKSIS.....	24
4.1	Arbeidsmetodikk	24
4.2	Fylkesnemndas vurdering i de analyserte vedtakene	26
4.3	Barnevernets bruk av sakkyndige i de analyserte vedtakene	28
4.4	Foreldrenes omsorgsevne	29
5	FAKTORER SOM FYLKESNEMNDA LEGGER VEKT PÅ I VURDERINGEN OM OMSORGSOVERTAKELSE ER NØDVENDIG.....	31
5.1	Innledning.....	31
5.2	Potensial for forbedring av omsorgsevnen	31
5.2.1	Innledning	31
5.2.2	Omsorgspersonenes evne og vilje til å lære	32
5.2.3	Tidligere erfaringer med omsorgspersonene.....	35
5.3	Omsorgspersoner med svekket funksjonsnivå	35
5.3.1	Innledning	35
5.3.2	Omsorgspersoner med rusproblemer	36
5.3.3	Psykiske lidelser.....	40
5.3.4	Psykisk utviklingshemming	41
5.4	Evnen til å skape struktur og forutsigbarhet.....	42
5.5	Miljø og nettverk	44
5.5.1	Innledning	44
5.5.2	Et godt nettverk kan kompensere for mangler ved omsorgen.....	44
5.5.3	Et dårlig miljø kan påvirke omsorgssituasjonen negativt	45
5.6	Kultur og tradisjon.....	47

5.6.1	Innledning	47
5.6.2	Foreldrenes tillit til hjelpeapparatet	47
5.6.3	Synet på barn og barneoppdragelse.....	48
5.6.4	Press fra miljøet kan hindre hjelpetiltakets effekt.....	50
5.6.5	Språkproblemer kan vanskeliggjøre gjennomføring av hjelpetiltak	51
5.7	Omsorgspersoners erkjennelse av at barnet lider	52
5.8	Betydningen av barnets alder og andre forhold ved barnet	53
5.9	Barnets eget syn.....	54
5.10	Risiko ved plassering.....	57
5.11	Hjelpetiltak har ikke vært forsøkt.....	58
5.12	Hjelpetiltak har vært forsøkt i for stor grad.....	60
6	AVSLUTNING.....	61
7	VEDLEGG 1	63
8	LITTERATURLISTE.....	64
	Lovgivning.....	64
	Lovforarbeider	64
	Rettspraksis	65
	Annen praksis.....	65
	Juridisk teori.....	66

1 Innledning

1.1 Fremstillingens tema

Temaet for denne fremstillingen er omsorgsovertakelse i barnevernssaker. Ved omsorgsovertakelse overtar barneverntjenesten¹ den daglige omsorgen for barnet og barnet blir flyttet ut av hjemmet. Etter omsorgsovertakelse vil det være fosterforeldrene eller barneverninstitusjonen som vil utøve omsorgen på vegne av barneverntjenesten. Alternativet til omsorgsovertakelse er å gi barnet og familien bistand i hjemmet, da omsorgen ikke skal overtas med mindre det er nødvendig. I denne fremstillingen vil jeg gjøre rede for når hjelpetiltak vil være tilstrekkelig for å skape en tilfredsstillende omsorgssituasjon for barnet, og i hvilke situasjoner omsorgen kan overtas av barnevernet. Hoveddelen av fremstillingen vil være en analyse av praksis fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker².

Barnevernfeltet handler om de mest sårbare individene i samfunnet, nemlig barna. Det handler om å sikre at alle får en oppvekst med tilstrekkelig omsorg, hvor det enkelte barns behov blir dekket. Gjennom barnevernet har samfunnet anledning til å være der for de barna som trenger hjelp, barn som ikke får det de har behov for fra sine omsorgspersoner³.

Det er også et felt hvor det er mye aktivitet på de politiske plan. Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr. 100 (bvl) har flere ganger blitt utsatt for endringer. Videre har Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for tiden et forslag ute på høring, hvor det blant annet er foreslått å lovfeste kravet til at tjenester og tiltak etter

---

¹ Jeg vil skille mellom begrepene barneverntjenesten og barnevernet, i den forstand at *barneverntjenesten* er de som utøver barnevernets oppgaver og at *barnevernet* inkluderer barneverntjenesten og fylkesnemnda.

² I det følgende vil jeg bruke betegnelsen *fylkesnemnda* om fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

³ Betegnelsene *foreldre* og *omsorgspersoner* vil begge bli brukt i denne fremstillingen, da de i hovedsak vil være sammenfallende betegnelser.

barnevernloven skal være forsvarlige og styrke barnets rett til medvirkning.⁴ Forslaget har kommet som en del av regjeringens barnevernløft, hvor det er lagt opp til en ny organisering, nye prioriteringer og ikke minst en kraftig ressursøkning i det kommunale barnevernet.⁵

Barnevernets arbeid og de enkelte sakene engasjerer en stor del av befolkningen. Gjennom pressen hører man om krenkede foreldre som føler seg urettferdig behandlet etter at barnevernet har tatt fra dem barna, og om barn som ender opp som kasteballer i systemet etter omsorgsovertakelse. Samtidig rettes det også kritikk i pressen mot barneverntjenesten fordi de i enkelte situasjoner har ventet for lenge med å sette inn tiltak hvor det i ettertid har vist seg at barnet ikke har hatt tilfredsstillende forhold i hjemmet. Pressens fremstilling av barnevernet er et aktuelt tema, og har blant annet blitt vurdert i NOVAs rapport om fremstillinger av barnevern i løssalgspresen.⁶

Barneverntjenesten har også blitt kritisert av blant annet Landsforeningen for barnevernsbarn og organisasjonen Barn av rusmisbrukere. Kritikken har gått ut på at omsorgen burde ha vært overtatt ved et tidligere tidspunkt, og at foreldrenes behov i samsvar med det biologiske prinsipp blir satt foran barnets behov.⁷

Den motstridende kritikken gjorde meg nysgjerrig på hva som egentlig inngår i vurderingene som ligger bak beslutningene som blir tatt i barnevernet, og var utslagsgivende for temaet i denne fremstillingen.

---

⁴ Høringsnotat – forslag til endringer i barnevernloven (2012)

⁵ Høringsnotat – forslag til endringer i barnevernloven (2012) s. 7

⁶ Stang, Edda (2007)

⁷ NOU 2012:5 s. 78

1.2 Problemstilling

Denne fremstillingens problemstilling er hvor terskelen vil ligge for når det ikke kan skapes tilfredsstillende forhold ved bruk av hjelpetiltak, slik at omsorgsovertakelse vil være nødvendig. Fremstillingen vil søke å beskrive hvilke faktorer som spiller inn når barnevernet skal vurdere om hjelpetiltak er tilstrekkelig for å avhjelpe situasjonen, eller om omsorgen skal overtas.

Barnevernets anledning til å overta omsorgen for et barn er hjemlet i bvl § 4-12. Bestemmelsens første ledd inneholder alternative grunnvilkår om når det anses å foreligge svikt ved den aktuelle eller fremtidige omsorgen, hvor ett av dem må være oppfylt for at omsorgsovertakelse skal kunne skje. Videre følger det av annet ledd at omsorgsovertakelse bare kan foretas dersom det er nødvendig, og det presiseres videre at det derfor ikke kan skje dersom hjelpetiltak vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for barnet. En nærmere beskrivelse av bestemmelsen er gitt under punkt 3.

For å besvare problemstillingen har jeg undersøkt hvilke faktorer fylkesnemnda anser som relevante i vurderingen av når hjelpetiltak vil være tilstrekkelig for å avhjelpe en mangelfull omsorgssituasjon, og hvorvidt det ikke vil være tilstrekkelig slik at omsorgsovertakelse vil være nødvendig. Jeg har tatt for meg 40 vedtak fra fylkesnemnda, og analysert deres drøftelser for å se hvilke argumenter det blir lagt vekt på.

1.3 Terminologi og prinsipper

1.3.1 Hjelpetiltak

Hjelpetiltak er ulike tiltak man kan sette inn overfor en familie eller et barn, hvor formålet er å forbedre situasjonen for barnet. Det vil fremdeles være foreldrene som har det primære ansvaret, slik at tiltakene i utgangspunktet vil bli satt i verk som bistand. Tiltakene er basert på frivillighet fra foreldrenes side. Kun noen få tiltak kan iverksettes med tvang.

Man kan skille mellom kompenserende og strukturerende hjelpetiltak. Det er snakk om kompenserende tiltak dersom tiltaket tar sikte på å kompensere eller avhjelpe familiens eller barnets omsorgssituasjon. Slike tiltak utgjør i dag en stor del av de tiltak som barneverntjenesten iverksetter, og det kan for eksempel dreie seg om støttekontakt, besøkshjem og økonomisk støtte. Strukturerende tiltak har som hensikt å oppnå mer varige endringer i familien. Slike tiltak kan gå ut på å øke foreldreferdigheter, utvikle samspill, bygge opp foreldrenes kompetanse, ansvarliggjøre de involverte og aktivere nettverk rundt barnet.⁸

1.3.2 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet innebærer at inngrep fra det offentlige krever hjemmel i lov. Prinsippet vil kunne fungere som et tolkningsprinsipp som indikerer at det skal utvises forsiktighet ved tolkning av de aktuelle hjemlene. Dette gjelder særlig for utvidende tolkning av tvangshjemler.⁹

1.3.3 Det minste inngreps prinsipp

Prinsippet om det minste inngrep knytter seg til en forholdsmessighetsvurdering, og går ut på at det ikke skal settes i verk tiltak i større grad enn det er behov for¹⁰ og gjelder generelt for det offentliges inngrep i de privates sfære. Prinsippet innebærer at det ikke skal utføres større inngrep enn nødvendig og vil ha særlig betydning ved spørsmål om omsorgsovertakelse, da et slikt tiltak vil rokke ved noe av det mest grunnleggende i samfunnet, nemlig familien.

---

⁸ Høringsnotat – forslag til endringer i barnevernloven (2012) s. 83

⁹ Sandberg (2003) s. 37

¹⁰ Sandberg (2003) s. 40

Det kan stilles spørsmål om hvem av de berørte partene som vil være tjent med et mindre inngripende tiltak enn omsorgsovertakelse. Det kan vanskelig hevdes at tiltaket er det mildeste alternativet overfor barnet dersom det i realiteten er bedre for barnet at det blir flyttet ut av hjemmet. For foreldre som ønsker å opprettholde familielivet vil hjelpetiltak, mens barnet fortsatt er under foreldrenes omsorg, derimot kunne sies å være et mildere tiltak enn omsorgsovertakelse. Det kan derfor være motstridende interesser blant de berørte ved bruken av dette prinsippet.

1.3.4 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp går i hovedsak ut på at det anses som en verdi i seg selv at barn vokser opp hos sine biologiske foreldre, og at dette også gjelder der det foreligger mangler ved forholdene i hjemmet.¹¹

I forbindelse med om det alltid vil være relevant å snakke om dette som et prinsipp, har det blitt trukket frem at det i noen sammenhenger kan være mer naturlig å omtale det som ”det biologiske argument” blant annet fordi det vil være en del av en større vurdering av hva som er til det beste for barnet.¹²

Det biologiske prinsipp spiller en vesentlig rolle for barnevernlovens bestemmelser, til tross for at prinsippet ikke kommer klart frem i lovteksten. Prinsippet kommer til syne gjennom flere av lovens bestemmelser, for eksempel der det fremgår at hjelp skal gis i hjemmet og at det skal mye til for at omsorgen kan fratras foreldrene.¹³

---

¹¹ Stang, Elisabeth Gording (2007) s. 34

¹² Sandberg (2003) s. 69

¹³ NOU 2012:5 s. 41

1.3.5 Prinsippet om frivillighet og hjelp til selvhjelp

Det er et grunnleggende syn i norsk barnevernlovgivning og praksis at hjelp og støtte i utgangspunktet skal springe ut av samarbeid og frivillighet. Man har tro på at samarbeid er det som egner seg best for å hjelpe barnet, og at tvang kun skal benyttes dersom det er nødvendig. Utgangspunktet om frivillighet kan dessuten begrunnes ut fra det biologiske prinsipp og minste inngreps prinsipp.¹⁴ Videre er det et mål innenfor sosialt arbeid at hjelp gis på en måte som gjør at personen selv vil bli i stand til å ta styringen i sitt eget liv.¹⁵ Hjelpetiltak vil derfor som et utgangspunkt være et midlertidig middel med sikte på at foreldrene i alle fall på sikt skal mestre omsorgen for barnet på egenhånd.

Kravet om frivillighet kan i enkelte tilfeller slå uheldig ut for barnet, og hindre at barnet får den hjelpen det trenger. Hvis foreldrene for eksempel ikke har tillit til eller ikke har kjennskap til det arbeidet barneverntjenesten gjør, kan dette føre til at de vil vegre seg for å gi samtykke til hjelpetiltak som er rettet mot barnet eller familien. Det samme gjelder dersom foreldrene ikke ser problemene knyttet til barnets situasjon. Hvis ikke foreldrene gir sitt samtykke vil det kunne føre til at saken blir henlagt før hjelpetiltak er forsøkt, at et iverksatt hjelpetiltak blir stanset eller at det blir satt i verk et annerledes og mildere tiltak enn det barneverntjenesten mener barnet har behov for.¹⁶

1.3.6 Prinsippet om barnets beste

Barnets beste er et overordnet prinsipp på barnevernrettens område og ellers hvor barn er involvert eller blir påvirket. Prinsippet er forankret i FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (BK) artikkel 3 og er dessuten et rettslig vilkår etter bvl. § 4-1, som krever at hensynet skal ha avgjørende betydning ved bruk av de ulike bestemmelsene i kapitlet.

---

¹⁴ NOU 2012:5 s. 52

¹⁵ Stang, Elisabeth Gording (2007) s. 39

¹⁶ Stang, Elisabeth Gording (2007) s. 359

I barnevernssaker vil vurderingen av hva som er barnets beste knytte seg til hvilket alternativ som er best for det aktuelle barnet ut fra dens livssituasjon. Videre vil det være en del av vurderingen hvilke alternativer som på bakgrunn av forskningsbasert kunnskap anses som best for barn i alminnelighet. Det vil særlig være sentralt å veie de ulike hensynene som er i strid mot hverandre. I saker om omsorgsovertakelse vil det i stor grad handle om balansen mellom barnets interesser og foreldrenes interesser og rettigheter.¹⁷

1.4 Rettskildesituasjonen

1.4.1 Lovgivning

Rammene for barnevernets arbeid reguleres av barnevernloven av 1992. Loven erstattet barnevernloven av 17. juli 1953 nr. 14, og kom som en følge av et behov for en lov som var mer i samsvar med den utviklingen som hadde skjedd i samfunnet når det gjaldt sosiale problemer.¹⁸

Etter Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 § 2 følger det at blant annet Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950 (EMK) og BK skal gjelde som norsk lov. Aktuelle bestemmelser fra disse konvensjonene vil derfor få betydning for de rettslige rammene rundt barnevernets arbeid.

Det følger av EMK artikkel 8 nr. 1 at alle har rett til respekt for sitt familieliv. En viktig del av retten til familieliv dreier seg om at foreldre og barn har en rett til å være sammen og dermed en rett til å være beskyttet mot å bli adskilt.¹⁹

---

¹⁷ NOU 2012:5 s. 31

¹⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 10

¹⁹ Tjomsland (2003) s. 76

Dersom foreldrene blir fratatt omsorgen for barnet sitt, og barnet blir flyttet ut av hjemmet, vil dette i utgangspunktet kunne bli ansett som et inngrep i retten til familieliv.²⁰ Et vedtak om omsorgsovertakelse vil likevel ikke være et brudd på konvensjonen dersom tiltaket anses berettiget fordi det er i samsvar med unntaksbestemmelsen i artikkel 8 nr. 2.

BK regulerer barns rettigheter, og vil få betydning på barnevernrettens område. Særlig vil artikkel 3 om barnets beste og artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt være vesentlig for vurderingen av om omsorgsovertakelse skal foretas og andre avgjørelser som involverer barn.

1.4.2 Forarbeider og utredninger

Forarbeidene til en lov vil være en relevant tolkningsfaktor når det gjelder hva lovgiver har ment med ord og begreper som er benyttet i lovteksten. Videre kan forarbeidene gi uttrykk for hvilke formål og hensyn som ligger bak loven, og som de ulike bestemmelsene skal tolkes i samsvar med.

Barnevernlovens opprinnelige forarbeider består i hovedsak av NOU 1985:18 og Ot.prp. nr. 44 (1991-92). Lovforslaget til ny barnevernlov i Ot.prp. nr. 44 (1991-92) ble gjenstand for uvanlig mange endringer under behandling i stortingskomiteen. Av den grunn vil Innst. O. nr. 80 (1991-92) fra forbruker- og administrasjonskomiteen om ny barnevernlov være en mer sentral rettskilde enn det som ellers hadde vært tilfelle.²¹ Etter lovens ikrafttredelse har det blitt vedtatt en rekke endringer i de lovbestemmelser som er relevante for denne fremstillingen, og forarbeidene til disse endringslovene vil også være relevante.

---

²⁰ Tjomsland (2003) s. 75

²¹ Lindboe (2012) s. 25

Av nyere utredninger er spesielt NOU 2000:12 om barnevernet i Norge, og NOU 2012:5 om det biologiske prinsipp i barnevernet, hvor det også er foretatt en vurdering av hjelpetiltak og omsorgsovertakelse, relevante rettskilder for denne fremstillingen.

1.4.3 Rettspraksis

Ved rettslig prøving av tvangsinngrep i barnevernssaker kan domstolene prøve skjønnsutøvelsen fullt ut, jf. Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90 (tv1) § 36-5 tredje ledd. Dette innebærer at domstolene i saker som gjelder omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12 også kan prøve fylkesnemndas vurdering av forholdene rundt det aktuelle barnet.

Det har i lovens forarbeider blitt lagt til grunn at forslaget til ny § 4-12 i seg selv ikke skulle innebære noen vesentlig omlegging av praksis.²² I saker om omsorgsovertakelse etter § 4-12 vil derfor også høyesterettspraksis fra tiden før barnevernloven av 1992 trådte i kraft være en relevant rettskilde.

Rettsens vurdering skal ta utgangspunkt i forholdene slik de fremkommer på domstidspunktet. I saker der barnet er flyttet ut av hjemmet må retten i tillegg til de alminnelige vilkårene ta hensyn til hvilke følger en tilbakeføring til foreldrene vil få for barnet.²³ Dommens vurdering vil derfor kunne avvike fra den som blir foretatt i fylkesnemnda. Imidlertid vil det være relevant å se hen til hvordan rettspraksis har tolket de ulike vilkårene i tvangshjemlene.

---

²² Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 43

²³ Rt. 1996 s. 1203 (s. 1207)

1.4.4 Forvaltningspraksis

Dersom et vedtak om tvang i en barnevernssak har støtte i praksis fra fylkesnemnda, kan det være et argument for at vedtaket bør kunne fungere som veiledning i senere saker. Dette skyldes blant annet hensynet til likebehandling, som innebærer at like tilfeller skal behandles likt.

Generelt vil et forvaltningsvedtaks vekt være avhengig av en rekke forhold. Det vil for eksempel ha betydning om avgjørelsen er fattet av et organ med særlig kyndighet, og hvor fast, utbredt og langvarig den aktuelle praksisen er. Sammensetningen i fylkesnemnda og saksbehandlingen som foretas der, samt deres erfaring med barnevernssaker kan tilsi at de vedtak som fattes bør tillegges vekt som rettskilde på lik linje med en dom i første instans, og at den derfor vil være en av flere relevante rettskildefaktorer.²⁴

Hvert femte vedtak fylkesnemnda fatter i barnevernssaker blir gjort tilgjengelige på Lovdata. Vedtakene legges ut i anonymisert form, og det skal ikke legges ut saker som til tross for anonymiseringen kan bli gjenkjent på grunn av omtale i media.²⁵

Bakgrunnen for at vedtakene blir gjort tilgjengelige, er i utgangspunktet at det er ønskelig å øke offentlighetens mulighet til å sette seg inn i de enkelte avgjørelsene fra fylkesnemnda, og på den måten øke tilliten til systemet. Den begrensede tilgjengeligheten vil ikke påvirke vedtakenes rettskildemessige vekt i avgjørende grad. Tiltakshjemplene i barnevernloven legger opp til konkrete og skjønnsmessige vurderinger, og reduserer dermed de enkelte vedtakenes verdi som rettskilde i andre saker. Dersom fylkesnemnda har tatt for seg generelle uavklarte problemstillinger, anses det som mer hensiktsmessig at denne praksisen gjøres kjent gjennom departementets og forskningens arbeid enn at vedtakene blir gjort tilgjengelig i større grad.²⁶

---

²⁴ Haugli (2000) s. 51

²⁵ NOU 2005:9 s. 76

²⁶ NOU 2005:9 s. 76

1.5 Avgrensninger

Fremstillingens tema reiser mange problemer. Jeg vil imidlertid foreta noen avgrensninger, slik at fokuset vil være på de rettslige problemene som knytter seg til kravet i bvl. § 4-12 annet ledd om at omsorgsovertakelse skal være nødvendig.

Jeg har for det første valgt å avgrense mot en inngående redegjørelse av de alternative grunnvilkårene i bvl. § 4-12 første ledd.

Bvl. § 4-12 annet ledd viser til §§ 4-10 og 4-11. Disse bestemmelsene vil ikke bli behandlet i denne fremstillingen.

Denne fremstillingen vil ha fylkesnemndas vurdering av nødvendighetskravet som fokus, og jeg har derfor valgt å avgrense mot en inngående gjennomgang av rettspraksis og de internasjonale regler som har betydning på barnevernrettens område.

2 Behandling i barnevernet

2.1 Generelt

Når det vil være nødvendig for barnevernet å gripe inn i barnets omsorgssituasjon vil variere fra situasjon til situasjon. Barn er forskjellige, familier er forskjellige og de som gjør vurderingene vil alltid i noen grad være farget av brillene de ser verden gjennom. Fordi situasjonene er unike, skaper det en utfordring når man skal vurdere om omsorgsovertakelse er nødvendig, eller om ulike tiltak kan iverksettes for å skape en god nok situasjon for barnet. Man står ikke overfor et problem som har en klar fasit, og det er alltid en risiko for at man i ettertid finner ut at ting burde vært gjort annerledes.

Beslutninger i barnevernet foregår i to instanser. Alle tiltak som baserer seg på frivillighet vil bli tatt av barneverntjenesten. Tiltak som innebærer tvang skal derimot som hovedregel avgjøres av fylkesnemnda.

2.2 Beslutninger i saker hos barneverntjenesten

2.2.1 Opprettelse av undersøkelsessak

Dersom det kommer inn en melding til barneverntjenesten, har de ifølge bvl. § 4-2 en plikt til å gjennomgå meldingen innen en uke, og skal i løpet av denne tiden enten henlegge saken eller åpne undersøkelsessak etter § 4-3, så fremt vilkårene er oppfylt. I en undersøkelsessak vil barneverntjenesten søke å gjøre rede for barnets omsorgssituasjon slik at de har mulighet til å vurdere hvorvidt det er behov for å iverksette tiltak.

En undersøkelsessak må være gjennomført snarest mulig og senest innen tre måneder, men fristen kan i særlige tilfeller settes til seks måneder, jf. § 6-9 første ledd.

2.2.2 Barneverntjenestens informasjonsinnhenting

For å vurdere barnets omsorgssituasjon vil det være behov for å innhente informasjon om forholdene rundt barnet. For å få et helhetlig bilde av barnets omsorgssituasjon må barneverntjenesten innhente informasjon fra flere steder. I tillegg til familien selv vil det kunne være aktuelt å skaffe til veie opplysninger fra den lokale helsestasjon, barnehage, skole, behandlere som eventuelt har vært i kontakt med familien tidligere eller andre betydningsfulle personer i barnets liv.²⁷

Informasjon om forholdene rundt barnet kan skaffes på mange ulike måter. Gjennom blant annet samtaler med barnet og familiens øvrige medlemmer og observasjoner av barnet i sitt hjemmemiljø kan barneverntjenesten danne seg et grunnlag for å vurdere om det er behov for å iverksette tiltak.²⁸

I bvl. § 6-4 er barneverntjenesten gitt en mulighet for å innhente informasjon som i utgangspunktet er taushetsbelagt. Bestemmelsen gir uttrykk for at offentlige myndigheter og en rekke yrkesutøvere i gitte tilfeller har en plikt til å melde fra til barneverntjenesten, blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet, jf. annet ledd.

2.2.3 Barneverntjenestens plikt til å sette inn hjelpetiltak

Dersom foreldrene samtykker, plikter barneverntjenesten etter bvl. § 4-4 annet ledd å sette i verk hjelpetiltak, i tilfeller der barnet på grunn av ”forholdene i hjemmet” eller av ”andre grunner” har ”særlig behov”. ”Særlig behov” vil etter en alminnelig språklig forståelse innebære at behovet er større enn det som er vanlig for barn ellers. Når det gjelder ”forholdene i hjemmet”, er dette et uttrykk som bør tolkes vidt og oppfattes på en slik måte at det inkluderer enhver situasjon eller tilstand i hjemmet som påvirker livssituasjonen til

---

²⁷ Backe-Hansen (2004) s. 56

²⁸ Backe-Hansen (2004) s. 56

barnet. ”Andre grunner” viser til forhold ved barnet selv, som for eksempel at barnet sliter med konsentrasjonsvansker, har psykiske problemer eller har vært involvert i kriminalitet.²⁹

Det følger av annet ledd første punktum at barneverntjenesten skal sørge for å iverksette hjelpetiltak for ”barnet og familien”. Når både ”barnet og familien” er presisert i lovteksten, viser det at tiltak kan settes inn overfor det aktuelle barnet, men også overfor familien i sin helhet såfremt tiltaket er begrunnet ut fra hensynet til et bestemt barn³⁰.

I § 4-4 annet og tredje ledd er det nevnt ulike hjelpetiltak som kan settes i verk. Denne eksemplifiseringen er ikke ment å være uttømmende, og viser bare eksempler på hva slags tiltak barneverntjenesten kan sette i verk. Tiltakene kan brukes hver for seg, eller ved at flere typer tiltak kombineres. I departementets forslag til endringer i lovgivningen er det foreslått at eksemplifiseringen skal fjernes, slik at denne ikke fungerer som en begrensning på hva slags tiltak som blir iverksatt og at det heller fokuseres på hva formålet med hjelpetiltakene er.³¹

Et unntak fra utgangspunktet om at hjelpetiltak bare settes inn på bakgrunn av samtykke og frivillighet fra omsorgspersonene, er gitt i § 4-4 fjerde ledd. Fylkesnemnda har anledning til å gi pålegg om bestemte typer hjelpetiltak som er opplistet i fjerde ledd dersom det er ”nødvendig”. Det kan gis pålegg om at barnet skal gå i barnehage eller delta på et annet egnet dagtilbud. Videre kan det gis pålegg om at hjemmet skal settes under tilsyn.

2.3 Behandlingen i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

Prosessen for fylkesnemnda starter ved at barneverntjenesten fremmer forslag om tiltak, jf. bvl. § 7-10 første ledd første punktum.

---

²⁹ Stang, Elisabeth Gording (2007) s. 173

³⁰ Lindboe (2012) s. 71

³¹ Høringsnotat – forslag til endringer i barnevernloven (2012) s. 85

Det er den kommunen som ønsker å iverksette tiltak og omsorgspersonene som tiltaket vil rette seg mot, som er å anse som parter i saken, jf. Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (fvl) av 10 februar 1967 § 2 første ledd bokstav e. Omsorgsovertakelse vil i de aller fleste tilfeller oppleves som meget inngripende for dem det gjelder. Det legges blant annet av den grunn opp til at begge parter blir representert ved advokat når saken skal legges frem for fylkesnemnda, jf. bvl. § 7-8.

Fylkesnemnda kan bli satt uten fagkyndige medlemmer dersom sakens parter er enige om en slik løsning, forutsatt at dette ikke hindrer at saksbehandlingen blir foretatt på en betryggende måte, jf. bvl. § 7-5 annet ledd.

Det følger av bvl. § 7-14 at fylkesnemndlederen plikter snarest å beramme et forhandlingsmøte etter at fylkesnemnda mottar forslag om tiltak fra kommunen. I forhandlingsmøtet vil partene legge frem saken og dens fakta for fylkesnemnda, og saken vil videre bli opplyst på bakgrunn av partenes og vitners forklaringer, jf. bvl. § 7-15, jf. tvl. § 9-15. Etter at forhandlingsmøtet er avsluttet skal fylkesnemnda i utgangspunktet snarest treffe vedtak, jf. bvl. § 7-19 første ledd.

I saker som knytter seg til barnet har barnet selv en rett til å bli hørt, og dets mening skal tillegges vekt i samsvar med hvor gammelt og modent barnet er, jf. bvl. § 6-3. Dette er også fastsatt i BK art. 12. I sammenheng med at barnet har en rett til å bli hørt, følger det av bvl. § 7-9 at fylkesnemnda kan oppnevne en talsperson for barnet. Talspersonen skal i hovedsak være et talerør for barnet, men det legges også opp til at talspersonen skal komme med sin vurdering av saken.³² I forbindelse med barnets rett til rett til å bli hørt, har det blitt foreslått at barnet skal få mulighet til å ha en tillitsperson som i hovedsak skal fungere som en støtteperson for barnet i dets møte med barnevernet.³³

---

³² Ot.prp. nr. 104 (1992-93) s. 13

³³ Høringsnotat – forslag til endringer i barnevernloven (2012) s. 78

3 Omsorgsovertakelse må være nødvendig

3.1 Vedtak om omsorgsovertakelse

3.1.1 Innledning

Dersom vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt og fylkenemnda kommer til at omsorgen for et barn skal overtas etter bvl. § 4-12, vil det innebære at barnet blir flyttet fra foreldrene og at den daglige omsorg blir utøvet av barneverntjenesten eller for eksempel en institusjon på vegne av barneverntjenesten. Foreldrene beholder i utgangspunktet foreldreansvaret også etter at omsorgen for barnet er overtatt, men en omsorgsovertakelse fører til at innholdet i ansvaret blir begrenset. Av den grunn er omsorgsovertakelse et alvorlig og inngripende tiltak både med hensyn til foreldrene og barnet.³⁴ Imidlertid vil foreldre og barn kunne ha rett til samvær med hverandre i perioden hvor barnet er flyttet ut av hjemmet.

Jeg vil i det følgende gjøre rede for vilkårene i hjemmelen for omsorgsovertakelse i bvl. § 4-12. Redegjørelsen vil begrense seg til en overordnet beskrivelse av bestemmelsen, men kravet i annet ledd om at omsorgsovertakelse må være nødvendig vil bli behandlet mer inngående, da det er dette vilkåret som er utgangspunkt for min analyse under punkt 5.

3.1.2 Hjemmelen for omsorgsovertakelse

Barnevernets mulighet til å overta omsorgen for et barn er hjemlet i bvl. § 4-12:

”Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

- a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,

---

³⁴ Lindboe (2012) s. 83

- b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,
- c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller
- d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

Et vedtak etter først ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7.”

For at fylkesnemnda skal kunne vedta omsorgsovertakelse for et barn, må for det første et av de alternative grunnlagene i § 4-12 første ledd være oppfylt. Bokstav a til c knytter seg til en vurdering av barnets omsorgssituasjon på det aktuelle tidspunktet. Når det gjelder bokstav d, legges det derimot opp til en fremtidsvurdering av om omsorgssituasjonen vil bli mangelfull for barnet fordi foreldrene ikke er i stand til å ta vare på barnet i tilstrekkelig grad. Bokstav d tar for eksempel sikte på tilfeller der foreldrene er ”tilbakestående eller har alvorlige sinnslidelser”.³⁵

Det følger videre av annet ledd at omsorgsovertakelse bare kan vedtas dersom det er nødvendig. Jeg vil komme tilbake til vurderingen av vilkårene i annet ledd under punkt 3.2 om kravet til nødvendighet.

---

³⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 42

Bestemmelsen i bvl. § 4-12 er utformet som en kan-regel. Dette innebærer at selv om alle forutsetningene i bestemmelsen er oppfylt, er ikke dette ensbetydende med at omsorgsovertakelse skal skje. Fylkesnemnda må uansett foreta en vurdering om omsorgsovertakelse bør skje. Imidlertid vil det kunne foreligge en plikt etter BK artikkel 19 til å gripe inn dersom det er behov for å beskytte barnet mot alvorlig omsorgssvikt, vold eller overgrep. I så fall kan ikke fylkesnemnda velge at omsorgsovertakelse ikke skal skje.

Omsorgsovertakelse skal i utgangspunktet være en midlertidig løsning. Når omsorgssituasjonen blir god nok, skal barnet som hovedregel tilbakeføres til foreldrene, jf. § 4-21 første ledd første punktum. Imidlertid følger det av annet punktum at tilbakeføring likevel ikke skal skje hvis barnet har fått en slik tilknytning, at flytting av barnet kan påføre barnet alvorlige problemer. Vurderingen vil knytte seg til det tidspunkt hvor spørsmålet om tilbakeføring kommer opp. Har barnet knyttet sterke bånd til fosterfamilien og har etablert seg godt i miljøet det har vært en del av, kan det tale for at det ikke vil være forenlig med prinsippet om barnets beste at disse båndene brytes.

3.2 Kravet om nødvendighet

3.2.1 Innledning

Dersom det foreligger en uforsvarlig omsorgssituasjon etter § 4-12 første ledd, skal det videre vurderes om omsorgsovertakelse er nødvendig, eller om det kan skapes en tilfredsstillende situasjon for barnet ved hjelpetiltak. Man går fra en vurdering av hvordan omsorgssituasjonen *er*, til en vurdering av hva som må gjøres for at omsorgssituasjonen skal *bli* god nok for barnet.

Kravet om nødvendighet i § 4-12 annet ledd fungerer på mange måter som en sikkerhetsventil i den forstand at det forhindrer at omsorgsovertakelse blir foretatt unødig. Omsorgsovertakelse skal kun skje i tilfeller hvor ingen andre tiltak vil føre til at forholdene rundt barnet blir tilfredsstillende.

Det har blant annet i NOU 2000:12 blitt etterlyst mer kunnskap om hvordan hjelpetiltak virker.³⁶ Lite kunnskap om virkningen kan bidra til å vanskeliggjøre vurderingen av om hjelpetiltak vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for et barn som befinner seg i en mangelfull omsorgssituasjon. Imidlertid vil barneverntjenesten ofte ha erfaring med ulike hjelpetiltak fra eget arbeid og hvilken effekt det vil være mulig å oppnå med dem. Likevel viser det at det etterlyses forskning på dette punkt at det er et behov for å vite mer for å ta beslutninger om tiltak på bredest mulig grunnlag.

3.2.2 Generell tolkning av kravet om nødvendighet

Etter en alminnelig språklig forståelse innebærer ”nødvendig” i bvl. § 4-12 annet ledd at vedtak om omsorgsovertakelse kun kan treffes dersom andre og mindre inngripende tiltak ikke er tilstrekkelig for å sikre at barnet får en tilfredsstillende omsorgssituasjon. Omsorgsovertakelse fremstår rettslig sett som en siste utvei. Dette støttes videre av uttalelser i lovens forarbeider om at hjelp i utgangspunktet skal bli gitt i hjemmet, og at hjemmelen for omsorgsovertakelse skal tolkes på en streng måte³⁷.

Det følger videre av annet punktum en presisering om at vedtak om omsorgsovertakelse derfor ikke kan treffes dersom det kan skapes ”tilfredsstillende forhold” ved bruk av hjelpetiltak. ”Tilfredsstillende forhold” vil etter en alminnelig språklig forståelse si at det oppnås en omsorgssituasjon for barnet som kan aksepteres, uten at det kreves at omsorgssituasjonen blir uten noen feil eller mangler overhode. I tilknytning til grunnvilkåret i bvl. § 4-12 første ledd bokstav a er det i forarbeidene uttalt at det er en forutsetning for omsorgsovertakelse at barnets omsorgssituasjon er ”forholdsvis klart uholdbar”, og at ikke ethvert avvik fra det alminnelige skal gi grunnlag for å vedta omsorgsovertakelse.³⁸ Ser man dette i sammenheng med kravet om ”tilfredsstillende

---

³⁶ NOU 2000:12 s. 140

³⁷ Innst. O. nr. 80 (1991-92) punkt 3.4

³⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 110

forhold” vil uttalelsen innebære at det ikke kan kreves at hjelpetiltak må føre til en omsorgssituasjon som er uten avvik fra det man anser som alminnelig. Det kreves noe mer enn bare avvik i seg selv.

Bvl. § 4-12 annet ledd annet punktum fungerer på mange måter som en eksemplifisering av et tilfelle hvor omsorgsovertakelse ikke er nødvendig. Er det mulig å iverksette hjelpetiltak, og det vil skape en god nok situasjon for barnet, vil det derfor ikke være behov for å ta barnet ut av hjemmet. Hvorvidt hjelpetiltak vil være tilstrekkelig, eller om omsorgsovertakelse vil være nødvendig, vil derfor i stor grad være en sammenfallende vurdering. Imidlertid er det viktig å presisere at nødvendighetsvurderingen ikke er bundet av om hjelpetiltak er tilstrekkelig eller ikke.

I Rt. 1995 s. 350 fant retten at dersom det i den aktuelle saken skulle iverksettes hjelpetiltak som ville gi en effekt, ville det dreie seg om meget omfattende tiltak. I denne saken hadde barnevernet overtatt omsorgen for en nyfødt gutt. Moren var moderat psykisk utviklingshemmet. Hennes begrensede intellektuelle evner sammenholdt med at hun hadde problemer med å takle praktiske oppgaver gjorde at hun var avhengig av omfattende hjelp fra andre for å klare å ha omsorgen for et barn. Barnets far hadde psykiske problemer og hadde en tendens til å reagere med depresjoner hvis han ble møtt med påkjenninger. Legen hans hadde i forbindelse med barnevernsaken uttalt at dette også kunne skje i fremtiden, og at han kunne havne i en depressiv tilstand dersom det oppstod alvorlige problemer knyttet til omsorgen for barnet. Når det gjaldt spørsmålet om hjelpetiltak kunne avhjelpe manglene ved omsorgssituasjonen, kom Høyesterett til at:

”... det er vanskelig å tenke seg at omsorgssituasjonen for et barn kan bli tilfredsstillende om den må baseres på en mer eller mindre permanent tilstedeværelse av utenforstående.”³⁹

---

³⁹ Rt. 1995 s. 350 (s. 354)

I Rt. 1999 s. 1883 ble fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse av to barn på nesten 10 og 12 år opphevet. Barna hadde særlige omsorgsbehov på grunn av at de hadde atferdsproblemer. Problemene gikk i stor grad ut på at de protesterte og kunne opptre utagerende når de ikke fikk det som de ville eller ble korrigert. De sakkyndige som hadde uttalt seg i saken hadde ulike meninger når det gjaldt årsaken til atferdsproblemene, og når det gjaldt mors evne til å dekke barnas særlige behov dersom de skulle bli tilbakeført til henne. Barna hadde også en yngre søster, men hun var ikke omfattet barnevernsaken. Barnevernet mente at moren ikke hadde vist vilje til å samarbeide med barneverntjenesten og hevdet derfor at det ikke var mulig å gjennomføre den hjelpen det var behov for. Dette var ikke Høyesterett enig i, og uttalte:

”Etter min oppfatning er imidlertid dette en utfordring barneverntjenesten må ta. For at A skal kunne gi barna en forsvarlig omsorg, er det nødvendig med hjelpetiltak, og for at hun skal kunne motta den hjelp hun trenger, må det etableres et samarbeid mellom henne og barnevernsmyndighetene. A har gitt uttrykk for vilje til samarbeid, og med den erfaringen hun har høstet, har jeg tro på at det må være mulig å etablere det samarbeidsklima som er nødvendig for at barneverntjenesten skal kunne yte den hjelp hun trenger.”⁴⁰

Det er ikke noe vilkår at mildere tiltak alltid skal være forsøkt, før man kan gå til det skritt at man fratrar foreldrene omsorgen for barnet. Situasjonens alvor, samt problemenes art kan tilsi at hjelpetiltak uansett ikke vil føre frem til en situasjon som er tilstrekkelig god nok.⁴¹ Det kan for eksempel være at omsorgspersonen har alvorlige problemer med rus, eller at barneverntjenesten har erfaring med omsorgspersonen fra tidligere som tilsier at hjelpetiltak ikke vil nytte. Slike situasjoner og deres betydning for vurderingen av kravet om nødvendighet vil bli videre behandlet under analysen av vedtak fra fylkesnemnda.

---

⁴⁰ Rt. 1999 s. 1883 (s. 1891)

⁴¹ Ofstad (2009) s. 128

Det følger av bvl. § 4-1 at barnets beste skal tillegges avgjørende vekt ved bruk av bestemmelsene i lovens kapittel 4. I vurderingen av om omsorgsovertakelse er nødvendig, må det derfor legges avgjørende vekt på om omsorgsovertakelse er det beste alternativet for barnet, eller om det er til barnets beste å iverksette hjelpetiltak.

3.2.3 Grunnlaget for vurderingen av om hjelpetiltak vil være tilstrekkelig

I tilfeller hvor hjelpetiltak ikke har vært forsøkt kan det være vanskelig å sannsynliggjøre at hjelpetiltak ikke vil være tilstrekkelig. Er det derimot forsøkt hjelpetiltak, er det mulig å se hen til hvilken effekt hjelpetiltaket hadde og la denne erfaringen bli en del av beslutningsgrunnlaget for tiden videre. I tilfeller hvor foreslåtte hjelpetiltak ikke har vært mulig å iverksette, vil årsaken til dette kunne gi en indikasjon på om hjelpetiltak vil være tilstrekkelig eller ikke. Skyldes det for eksempel manglende samarbeidsvilje hos foreldrene kan dette tale for at hjelpetiltak ikke vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for barnet.

Forsøk på å gjennomføre hjelpetiltak vil kunne medføre at barnet i lengre tid vil måtte befinne seg i en omsorgssituasjon som ikke er tilfredsstillende, mens det venter på at endring skal skje. I tilfeller hvor hjelpetiltak i ettertid viser seg ikke å ha hatt tilstrekkelig effekt vil det kunne argumenteres for at det ville vært til det beste for barnet om barneverntjenesten heller hadde foreslått omsorgsovertakelse på et tidligere tidspunkt. Samtidig vil det kunne slå negativt ut om det blir vedtatt omsorgsovertakelse uten at mildere tiltak er forsøkt i tilfeller hvor hjelpetiltak ville ha vist seg å føre til tilfredsstillende forhold for barnet.

Jeg vil i det videre undersøke om forvaltningspraksis kan gi en indikasjon på hva som ligger i nødvendighetskravet og når det anses tilstrekkelig å iverksette hjelpetiltak.

4 Analyse av relevant forvaltningspraksis

4.1 Arbeidsmetodikk

For å se hvilke faktorer fylkesnemnda legger vekt på i vurderingen av kravet om nødvendighet har jeg tatt for meg 40 vedtak fra fylkesnemnda. Søket er utført i Lovdata, og vedtakene lå i rekkefølge og var til behandling i fylkesnemnda mellom 3. april 2009 og 29. juni 2011. Søkeordet jeg brukte var ”omsorgsovertakelse”. Sakene stammer fra hele landet, men de fleste jeg tok for meg dreier seg om familier hvor sakene er tatt opp til behandling i Oslo eller Agder.

I enkelte av de sakene jeg har tatt for meg, er barnet plassert utenfor hjemmet når saken er oppe for fylkesnemnda. Barnet kan være plassert i fosterhjem eller beredskapshjem som et frivillig tiltak, eller forholdene har vært slik at barnevernet har fattet akuttvedtak om å ta barnet ut av hjemmet. Vurderingen om omsorgsovertakelse skal da tas etter bvl. § 4-8, men denne bestemmelsen viser videre til § 4-12, slik at drøftelsen blir den samme selv om inngangsporten til vurderingen vil være noe annerledes. Dermed vil sakene ha relevans for spørsmålet om hvilke faktorer som blir lagt vekt på i vurderingen av om hjelpetiltak kan føre til tilfredsstillende forhold, uansett hvilket av disse utgangspunktene de har.

I analysen utarbeidet jeg et skjema, som jeg fylte ut for hvert av de 40 vedtakene. Skjemaet inneholdt viktige punkter som informasjon om barnet, om omsorgssituasjonen, om og i så fall hvilke hjelpetiltak som hadde vært forsøkt, om det har vært gjort utredninger av psykologer og andre sakkyndige og endelig hvilke argumenter som veier for og imot bruk av hjelpetiltak og hvilke faktorer som i den sammenheng hadde betydning. Skjemaet er lagt ved som vedlegg 1 til fremstillingen.

Det varierer hvor mye informasjon man får om barnets situasjon i de ulike sakene. Fylkesnemnda refererer i varierende grad til barneverntjenestens saksfremlegg, og omfanget av informasjon om bakgrunnen for vedtaket var derfor ulikt fra sak til sak. Det varierer dessuten om og i hvor stor grad fylkesnemnda refererer til sakkyndige og deres

utredninger og vurderinger. I enkelte saker gis det mye informasjon, slik at man får et inntrykk av hva som ligger bak konklusjonene. I andre saker kan det være gitt mindre informasjon, slik at det er vanskelig å se hva som var spesielt i akkurat den saken. Vedtak hvor det har vært sparsomt med opplysninger om barnets situasjon kan likevel være til god nytte, da man i hvert fall ser hvilke generelle faktorer som har fått betydning.

Sakene i mitt utvalg vil i stor grad fungere som bakgrunnsmateriale for analysen, samtidig som jeg vil trekke frem enkelte saker som eksempler og illustrasjoner på fylkesnemndas vurdering.

Det har ofte allerede vært utført en omfattende drøftelse av omsorgssituasjonen under et eller flere av de fire alternative grunnvilkårene i bvl. § 4-12 første ledd. Selve vurderingen av om hjelpetiltak kan avhjelpe barnets omsorgssituasjon tilstrekkelig blir i et flertall av sakene gjort ganske kortfattet. Imidlertid vil drøftelsene under § 4-12 første og annet ledd kunne flyte litt over i hverandre, og mange faktorer vil ha betydning for vurderinger etter begge ledd. Av den grunn vil det være mye å hente fra drøftelsen under første ledd når det gjelder vurderingen av om omsorgsovertakelse vil være nødvendig, herunder om hjelpetiltak ville være tilstrekkelig. Dette gjelder særlig informasjon om foreldrenes omsorgsevne, som også er en vesentlig del under vurderingen av om hjelpetiltak vil kunne føre til tilfredsstillende forhold.

Sakene dreier seg om alt fra nyfødte barn til barn helt opp i 16-årsalderen. Det vil ofte være en kombinasjon av flere elementer som gjør det aktuelt å overta omsorgen i det enkelte tilfelle. I mange av sakene knytter imidlertid den mangelfulle omsorgssituasjonen seg til at foreldrene har problemer med rus eller psykiske lidelser, eller en kombinasjon av disse. Et annet element som går igjen er at foreldrene ikke ser barnets behov. Blant annet på grunn av manglene ved omsorgen har barna i mange av tilfellene ikke utviklet seg i samme takt som barn i alminnelighet. Barna kan ligge etter i den fysiske og psykiske utviklingen sammenlignet med barn på samme alder, eller de kan ha utviklet seg skjevt som for eksempel har resultert i at de har fått atferdsproblemer. Det går igjen i et

flertall av sakene at det kun er én forelder som tar seg av omsorgen for barnet. Som regel har barneverntjenesten forsøkt satt i gang eller foreslått hjelpetiltak.

Hvilke hjelpetiltak som har vært forsøkt har variert, men som regel er det i det minste gitt eller blitt forsøkt gitt råd og veiledning til foreldrene. Veiledningen har i de aller fleste tilfellene vært gitt mens barnet har bodd hjemme, men det er også tilfeller hvor familien har bodd på institusjon og fått omfattende veiledning og oppfølging der. Videre har det i mange av sakene vært opprettet beredskapshjem for barna slik at foreldrene har blitt avlastet og barna har fått andre impulser. Der barna ikke har nådd skolealder har foreldrene ofte fått hjelp til å dekke barnehageutgifter.

I de 40 sakene jeg tok for meg i mitt utvalg vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse i 34 av tilfellene, mens de i 5 av tilfellene ikke tok barneverntjenestens forslag til følge. I FNV-2009-74-ROG vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for et av barna, men ikke for de to øvrige.

4.2 Fylkesnemndas vurdering i de analyserte vedtakene

Fylkesnemnda skal foreta en selvstendig vurdering i de enkelte sakene, jf. bvl. § 7-3 annet ledd bokstav e. Det forekommer imidlertid at fylkesnemnda viser til barnevernets anførsler dersom de vil slutte seg til dem, men da kommer fylkesnemnda i tillegg med egne kommentarer og presiseringer. Fylkesnemnda legger ikke barneverntjenestens fremstilling av situasjonen ukritisk til grunn, men vurderer selv situasjonen på bakgrunn av den informasjonen som blir fremlagt av partene.

I FNV-2009-74-ROG mente fylkesnemnda at vilkårene ikke var oppfylt for to av de tre barna barneverntjenesten hadde foreslått omsorgsovertakelse for. Barnet det ble vedtatt omsorgsovertakelse for var 10 år gammelt og var ekstra utfordrende for foreldrene på grunn av atferdsproblemer. De to øvrige barna var henholdsvis 8 og 12 år gamle. Det hadde vært flere episoder hvor mor hadde blitt observert sterkt beruset og hadde vært i besittelse av narkotika. Mor var videre passiv i hjemmet og far var på jobb store deler av dagen, slik

at barna ble overlatt mye til seg selv. I tillegg fortalte barna at det var mye krangling, og foreldrene nektet å ha kontakt med barneverntjenesten og hjelpeapparatet ellers.

Fylkesnemnda ga uttrykk for at saken i stor grad var bygd opp rundt det ene barnet, og at forholdene rundt de øvrige to var dårlig belyst. Det forelå altså ikke tilstrekkelig med opplysninger om hvordan de to øvrige barna hadde det, til at det kunne fattes vedtak om omsorgsovertakelse. Eksempelet viser at fylkesnemnda ikke legger ukritisk til grunn den konklusjon barneverntjenesten har kommet til, men ønsker et grunnlag som muliggjør en vurdering. Er ikke faktum klarlagt i tilstrekkelig grad for å vurdere forholdene rundt barnet, vil det heller ikke være mulig å vurdere om omsorgsovertakelse er nødvendig. Det er nødvendig å ha et godt bilde av barnets situasjon for å på best mulig måte sikre at man finner den beste løsningen for det aktuelle barnet. Omsorgsovertakelse skal som tidligere nevnt være siste utvei, og det skal derfor mye til for å kunne overta omsorgen.

En kan spørre seg om ikke barneverntjenesten fra den aktuelle kommunen er bedre rustet enn fylkesnemnda til å vurdere hva slags tiltak som er riktig for den aktuelle familien, slik at deres syn på saken bør tillegges stor vekt. Det er de som har vært i kontakt med familien og barnet, gjerne over lenger tid, og har fått mye informasjon om forholdene gjennom denne kontakten. Av den grunn vil det kunne være slik at det skal en del til for at fylkesnemnda ikke godtar barneverntjenestens vurderinger. Dette synes også å være tilfelle i praksis. Barneverntjenesten får gjennomslag for sin vurdering av faktum i rundt 80-90 prosent av sakene de legger frem for fylkesnemnda for sosiale saker.⁴²

Selv om fylkesnemnda i flertallet av sakene kommer til det samme resultat som barneverntjenesten, er det likevel viktig at fylkesnemnda foretar en selvstendig vurdering når det er snakk om et så inngripende tiltak.

---

⁴² NOU 2012:5 s. 75

4.3 Barnevernets bruk av sakkyndige i de analyserte vedtakene

Når barneverntjenesten og fylkesnemnda må ta beslutninger som har med barn å gjøre, vil vurderingene som hovedregel være vanskelige. Beslutningene som tas vil kunne få vidtrekkende følger for både barnet og foreldrene, og for familien. I saker hvor barn og familieliv er i fokus, vil det av den grunn ofte være aktuelt for barneverntjenesten og fylkesnemnda å søke råd og hjelp fra særlig kompetent hold.⁴³ Ved å benytte seg av sakkyndige får barnevernet tilført viktig informasjon om barnet og dets behov og om foreldrene og deres omsorgsevne. Sakkyndige vil ha en særlig kompetanse tilknyttet bestemte områder, og vil ha anledning til å foreta undersøkelser som vil bidra til å opplyse saken i større grad enn barnevernet vil ha mulighet til på egenhånd.

Sakkyndige har i forbindelse med flere av sakene i mitt utvalg uttalt seg eller utarbeidet utredninger, både når det gjelder barnet, foreldrene eller forholdene ellers. Dette arbeidet synes i hovedsak å ha vært gjort i forbindelse med undersøkelse av forholdene i det aktuelle hjemmet, og har ikke vært utført i direkte forbindelse med behandlingen av omsorgsovertakelsesspørsmålet. Til tross for dette inneholder ofte utredningene eller konklusjonene fra psykologer og andre sakkyndige, som har vært inne i bildet, informasjon som kan gi fylkesnemnda et bredere grunnlag for å foreta sin vurdering. Det er ikke grunnlag i noen av vedtakene som er gjennomgått for å si at en psykologs uttalelse om forelderen har vært avgjørende for fylkesnemndas vurdering, men det er flere eksempler på at fylkesnemnda benytter seg av sakkyndiges uttalelser som støtteargument der den, grunnet det øvrige faktum i saken, har kommet til det samme syn.

I FNV-2010-21-AGD ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en syv måneder gammel jente. Moren til den lille jenta hadde tidligere ruset seg over flere år, og hadde hatt psykiske problemer knyttet til angst og depresjon som følge av traumer hun hadde blitt påført i løpet av livet. Etter fødselen hadde moren et stort behov for støtte og veiledning når det gjaldt

---

⁴³ Backe-Hansen (1999) s. 11

omsorgen for jenta og hun tilbrakte derfor tre måneder på mødre hjem sammen med datteren. I denne saken ga fylkesnemnda uttrykk for at rapporten som ble utarbeidet av denne institusjonen var meget sentral for vurderingen av faktum. Fylkesnemnda viste i stor grad til rapporten og begrunnet i hovedsak rapportens relevans med to grunner:

”For det første støtter beredskapsfar og mors tante opp under en viktig del av rapporten[.] [...] For det andre, og viktigere, legger fylkesnemnda vekt på rapporten fordi dens observasjoner og konklusjoner kan sees i sammenheng med mors traumatiske bakgrunn”.⁴⁴

4.4 Foreldrenes omsorgsevne

Omsorgsevne eller omsorgskompetanse knytter seg til foreldres atferd overfor barna, og hvordan foreldrene forholder seg til dem. Evnen kan være avhengig av medfødte egenskaper, men mye av det man kaller for omsorgs- eller foreldreatferd er noe den enkelte kan lære.⁴⁵ Er det mulighet for å lære, er det også mulighet for å oppnå endring og forbedring.

Barn trenger omsorgspersoner rundt seg som kan skape et akseptabelt oppvekst- og omsorgsmiljø. Det kreves for det første at omsorgspersonen evner, ser og bidrar til at barnet har en tilstrekkelig utvikling, både fysisk, psykisk og sosialt.⁴⁶ For det andre må omsorgspersonen være tilgjengelig og sensitiv for barnets signaler, og samhandle med barnet på en måte som gjør at barnet føler at det blir tatt vare på og får den hjelpen det trenger når det gjelder å takle følelser og atferd. Omsorgspersonen må videre akseptere

---

⁴⁴ FNV-2010-21-AGD s. 7 (min utskrift)

⁴⁵ Bunkholdt (2008) s. 105

⁴⁶ BK art. 27

barnet, slik at barnet bygger opp en følelse av egenverd, utvikler tillit til seg selv og andre, og støtten barnet når det kommer til å utforske og se sin kompetanse og evne til å mestre.⁴⁷

Endelig må omsorgspersonen sørge for å gi barnet en følelse av tilhørighet i familien. Det vil være få foreldre som kan oppfylle alle kravene i full utstrekning. Kravene kan derimot brukes som ideelle mål, og de gir holdepunkter som kan være til hjelp når fylkesnemnda skal vurdere i hvilken grad foreldrene evner å dekke barnets behov. Målet er at omsorgssituasjonen skal være god nok, slik at barnet er sikret en tilstrekkelig kompetanseutvikling.⁴⁸ Det kreves altså ikke at man strekker til på alle punkter, men at omsorgssituasjonen totalt sett gir en ramme som gjør at det enkelte barn får sine behov dekket.

Foreldrene må være i stand til å lære barnet om livets spilleregler, slik at barnet er godt rustet når det på egenhånd skal ut i verden. Ute i den store verden vil det være mange utfordringer som venter, og både som barn og voksen må man forholde seg til mange forskjellige mennesker i mange ulike situasjoner. Valg barna tar gjennom oppveksten og også senere i livet vil være avgjørende for hvilken vei livet deres vil ta. Det er derfor viktig at foreldrene forbereder barnet på best mulig måte. Har barnet for eksempel fått lite oppmerksomhet og omsorg av foreldrene, kan det bidra til at dette barnet vokser opp med et særlig behov for få aksept, og i en slik situasjon kan dette barnet stå i fare for å bli utnyttet eller havne i usunne forhold.

I de sakene jeg har tatt for meg i forbindelse med denne fremstillingen har fylkesnemnda vurdert barnets særlige behov opp mot foreldrenes omsorgsevne. Muligheten for å oppnå endring av forholdene rundt barnet er ofte sentral i vurderingen.

---

⁴⁷ Bunkholdt (2008) s. 106

⁴⁸ Bunkholdt (2008) s. 106

5 Faktorer som fylkesnemnda legger vekt på i vurderingen om omsorgsovertakelse er nødvendig

5.1 Innledning

Det vil i det videre bli gjort rede for hvilke faktorer fylkesnemnda drar inn når det gjelder vurderingen av om omsorgsovertakelse er nødvendig, eller om hjelpetiltak vil kunne føre til en tilfredsstillende situasjon for barnet. Fylkesnemndas begrunnelse for at omsorgsovertakelse ble ansett som nødvendig har i de fleste sakene vært sammensatt og det er flere elementer som har vært avgjørende. Jeg vil søke å skille ut de enkelte faktorene som har blitt vektlagt og beskrive hvilken betydning disse har fått.

5.2 Potensial for forbedring av omsorgsevnen

5.2.1 Innledning

Under vurderingen av om omsorgsovertakelse er nødvendig eller om hjelpetiltak vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for barnet, har det i sakene i mitt utvalg i hovedsak vært avgjørende for fylkesnemnda hvorvidt foreldrene synes å ha et potensial for å forbedre sin omsorgsevne i tilstrekkelig grad.

Fylkesnemndas vurdering går i mange tilfeller ut på at de vurderer foreldrene som mer eller mindre veiledbare. Vurderingen vil blant annet knytte seg til foreldrenes evne til å ta til seg veiledning, råd og evne til å endre egen atferd, holdninger og rutiner mv. Hva som får betydning er avhengig av situasjonen og hvilke typer utfordringer foreldrene står overfor når det kommer til omsorgsoppgaven.

I tilfeller hvor det er mangler ved den fysiske omsorgen, synes det å ha stor betydning for fylkesnemndas vurdering om foreldrene kan nyttiggjøre seg og ta med seg videre råd og veiledning om praktiske oppgaver som matrutiner og hygiene mv. Er det derimot mangler

knyttet til den emosjonelle omsorgen vil foreldrenes evne til å lære og endre samspillet med barnet kunne være avgjørende for om fylkesnemnda anser foreldrene som veiledbare. Ofte vil manglene utgjøre en kombinasjon av fysiske og emosjonelle problemer, slik at foreldrenes omsorgsevne må forbedres på flere punkter.

5.2.2 Omsorgspersonenes evne og vilje til å lære

I hvilken grad foreldre kan endre sin atferd og bli bedre omsorgspersoner vil ikke være en enkel vurdering i og med at det handler om fremtidige forhold. Imidlertid synes det å være enkelte holdepunkter som fylkesnemnda mener kan gi en indikasjon på hvor mye potensial som foreligger. Fylkesnemnda legger for eksempel ofte vekt på foreldrenes læringsevne og deres vilje til å samarbeide når hjelpetiltak har vært iverksatt eller forsøkt iverksatt i hjemmet.

I FNV-2009-107-AGD mente fylkesnemnda at hjelpetiltak hjemme hos far ikke ville være tilstrekkelig. Saken gjaldt omsorgen for en 11 år gammel jente. Hun bodde på vedtakstidspunktet fast hos sin far, men hadde som følge av mangelfull omsorg da hun tidligere bodde hos sin mor utviklet en væremåte som gjorde at hun tok altfor mye ansvar og satte andres behov foran sine egne. Hun hadde derfor behov for omsorgspersoner som blant annet var tydelige, kunne se hennes behov og lot henne være det barnet hun var. Fylkesnemnda mente at hjelpetiltak ikke ville føre til at faren kunne være en slik omsorgsperson og en del av begrunnelsen knyttet seg til om han ville nyttiggjøre seg veiledning:

”Far har ikke tidligere i Jentes liv vist vilje eller evne til å ta imot veiledning. Han møtte ikke opp til fellessamtale på familiekontoret på tross av at Jente gav tydelig uttrykk for at hun ønsket han skulle være med. Dette ble han fortalt av Familieveileder 1. Han fikk innkalling tre ganger, men møtte aldri opp. Til Familieveileder 1 begrunnet han dette med blant annet bensinforbruket.

Hans uteblivelse fra samvær underbygger ytterligere nemndas vurdering av at han ikke har den innsikt eller vilje som er nødvendig for å ta imot hjelpetiltak som kunne gjøre omsorgssituasjonen akseptabel for Jente.”⁴⁹

Dersom forelderen ikke er mulig å veilede, mener fylkesnemnda i flere av sakene at dette ofte har sammenheng med personlige forutsetninger og egenskaper. Evnen til å lære og til å ta til seg kunnskap har stor betydning. Klarer man ikke ta imot råd og veiledning, for så å følge det opp i praksis, vil hjelpetiltak ha liten eller ingen nytte. Det er mulig at rådet vil hjelpe når det blir gitt, men det vil ikke gjøre omsorgssituasjonen noe bedre for barnet dersom omsorgspersonen ikke fortsetter i samme bane når barneverntjenesten ikke er til stede. Hjelpetiltak vil dermed ikke føre til at man oppnår en tilfredsstillende situasjon i et slikt tilfelle.

I FNV-2009-467-OSL ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en seks år gammel jente. Manglene ved morens omsorg knyttet seg blant annet til rusmisbruk og psykisk sykdom, men fylkesnemnda la også vekt på elementer ved hennes personlighet som var vanskelig å forbedre:

”I tillegg har hun en personlighet som gjør at hun fremstår som sint på omgivelsene og de personer hun møter. Hun har lett for å reagere med avvisning og utestengelse. Slike personlighetstrekk vil ikke man ikke [sic] lett kunne forandre, selv om man ønsker det.”⁵⁰

Fylkesnemnda la også vekt på hvor veiledbar forelderen var i FNV-2010-21-AGD. I denne saken var det spørsmål om å overta omsorgen for en jente på syv måneder. Moren hadde tidligere misbrukt rusmidler og hadde på grunn av traumer hun hadde blitt påført tidligere i livet hatt problemer med depresjon og angst. Jenta ble ansett som spesielt sårbar fordi hun

---

⁴⁹ FNV-2009-107-AGD s. 8

⁵⁰ FNV-2009-467-OSL s. 10

var prematur og hadde behov for en primæromsorgsperson som evnet å se og tolke hennes behov på riktig måte. Fylkesnemnda mente moren ikke var mulig å veilede og uttalte i den forbindelse:

”Fylkesnemnda legger også vekt på Institusjon 1s vurderinger av at mor ikke er tilstrekkelig veiledbar, i den forstand at hun ikke evner å ta til seg råd og veiledning raskt nok til at Jente får den fint tilpassede omsorgen hun behøver. [...] Mor har fått tre måneder med en av de mest omfattende former for veiledning barneverntjenesten kan tilby mor og nyfødt, på Institusjon 1. Men dette gav ikke en tilfredsstillende forbedring av mors omsorg for Jente. Institusjon 1 har vurdert at *«Mor fremstod under oppholdet som rigid og bestemt i forhold til sin omsorgspraksis for barnet sitt. Hun tok til seg noen praktiske råd og veiledning gitt i direkte situasjoner. Det synes som om mor hadde vanskelig for å overføre råd/veiledning til lignende situasjoner.»* [...] I en samlet vurdering av mors endringspotensial uttrykker Institusjon at: *«Mor har vist at hun innehar noe endringspotensial, men at dette har vært en tidkrevende prosess.»*⁵¹

Eksemplet ovenfor viser dessuten at fylkesnemnda har lagt vekt på om det vil ta lang tid å oppnå tilstrekkelig forbedring av foreldrenes omsorgsevne ved bruk av hjelpetiltak. I tilfeller hvor endring vil ta lang tid vil det tale for at hjelpetiltak ikke vil være tilstrekkelig, fordi barnet i mellomtiden må leve i en mangelfull omsorgssituasjon. Tidsmomentet ble også lagt vekt på i FNV-2009-107-AGD hvor det ble vedtatt omsorgsovertakelse for en jente på 11 år. Fylkesnemnda mente faren hadde en prioritering og handlemåte som ikke satte jentas behov i fokus, og at han ikke så behovet for hjelpetiltak. Fylkesnemnda uttalte i denne sammenheng:

---

⁵¹ FNV-2010-21-AGD s. 10

”I tillegg kommer at Jente har stort behov for avklaring. Hun har ikke tid til å vente på at far skal få den innsikt som trengs for å gi henne den omsorg hun trenger.”⁵²

5.2.3 Tidligere erfaringer med omsorgspersonene

I vurderingen av om foreldrene har potensial for endring har fylkesnemnda også sett hen til tidligere erfaringer med foreldrene i forbindelse med tidligere intervensjoner knyttet til et annet barn eller tidligere tiltak for det samme barnet.

I FNV-2009-72-AGD hadde mor tidligere mistet omsorgen for en gutt født i 1997 og en jente født i 2008. Bakgrunnen var at moren led av en alvorlig psykoselidelse. Vurderingen i nåværende sak dreide seg om hvorvidt moren var i stand til å ta seg av sitt tredje og yngste barn, som var en jente på to måneder. Fylkesnemnda la vekt på at mors omsorgsevne heller hadde blitt dårligere enn bedre siden omsorgen ble overtatt for de to øvrige barna. De tidligere sakene ga dermed et slags sammenligningsgrunnlag, som de kunne vurdere den nåværende situasjonen opp imot.

5.3 Omsorgspersoner med svekket funksjonsnivå

5.3.1 Innledning

Overgangen fra å bare ha seg selv å tenke på, til å ha ansvaret for et barn vil for de aller fleste være stor. I tilfeller der det er snakk om omsorgspersoner med svekket funksjonsnivå vil oppgaven imidlertid komme til å være enda mer krevende.⁵³

Rusavhengighet kan føre med seg problemer på andre områder. Det kan for eksempel dreie seg om vansker som knytter seg til det emosjonelle og det sosiale planet. Slike vansker vil kunne påvirke foreldrenes evne til å yte omsorg for et barn.⁵⁴

---

⁵² FNV-2009-107-AGD s. 9

⁵³ Brandt (2010) s. 15

For rusavhengige og psykisk syke foreldre som er under behandling, kan de ulike trinnene i behandlingen være vanskelige å mestre dersom det skal kombineres med å ha omsorgen for et barn.⁵⁵ Omsorg for et barn krever mye av en, og i en behandlingsprosess, for eksempel for rusavhengighet, vil man ofte ha mer en nok med å ta vare på seg selv.

5.3.2 Omsorgspersoner med rusproblemer

I tilfeller hvor foreldrene har problemer med rus vil de ofte ha vanskeligheter med å fylle rollen som omsorgsperson for et barn. Avhengig av hvor alvorlig tilfellet er, vil elementer som foreldrenes avhengighet av rusmidler, det at de ofte mangler et sosialt støttende nettverk, har et kaotisk liv og liten evne til å løse problemer kunne stå i veien for å oppnå rusfrihet og forbedring av omsorgsevnen.

Fylkesnemnda gir i en rekke saker uttrykk for at foreldres rusproblemer ikke vil være forenlig med god nok omsorg for et barn, og at det er vanskelig å oppnå tilstrekkelig forbedring selv om det vil være mulighet for behandling og senere rusfrihet. Behandling vil ta tid og det vil være knyttet stor usikkerhet til hvorvidt det senere vil komme et tilbakefall eller om det vil bli oppnådd en stabil situasjon uten rus.

Fylkesnemnda har blant annet i FNV-2010-455-OSL, hvor det ble vedtatt omsorgsovertakelse for en nyfødt gutt, gitt uttrykk for at det ikke finnes hjelpetiltak som vil avhjelpe manglene ved omsorgssituasjonen i tilstrekkelig grad dersom foreldrene ruser seg. I denne saken kom fylkesnemnda til at foreldrene ikke ville klare å dekke guttens omsorgsbehov på grunn av deres rusproblemer og de særlige behov gutten ville ha som følge av at moren hadde brukt rusmidler under svangerskapet. Når det gjaldt spørsmålet om hvorvidt hjelpetiltak kunne avhjelpe manglene ved omsorgen, uttalte fylkesnemnda:

---

⁵⁴ Brandt (2010) s. 15

⁵⁵ Brandt (2010) s. 15

”Fylkesnemnda vurderer at det ikke finnes tilstrekkelige hjelpetiltak når foreldrene ruser seg. Eventuelle hjelpetiltak måtte eventuelt gått ut på at andre personer ivaretok barnet. Dette ville ikke vært hensiktsmessig, eller tilstrekkelig ut fra barnets behov.”⁵⁶

I et annet eksempel i FNV-2009-159-AGD vedtok fylkesnemnda at omsorgen for en åtte år gammel gutt skulle overtas. Guttens omsorgssituasjon var preget av morens rusproblem og miljøet hun var en del av. Det hadde vært bråk, festing, vold, trusler i hjemmet, og på grunn av morens uaktsomhet under påvirkning av rus hadde det ved en anledning oppstått brann i leiligheten. Moren hevdet at hun på grunn av en akutt plassering av gutten har klart å bli rusfri. Fylkesnemnda så helt bort fra dette, og mente at det var:

”[...] åpenbart at hun har et akutt behov for å komme inn i et langvarig opplegg der hennes alvorlige blandingsmisbruk kan utredes og behandles med tanke på å oppnå stabil rusfrihet. [...] Når mors rusproblem og underliggende problematikk er så alvorlig som i dette tilfelle, er det dessuten åpenbart at frivillige tiltak ikke kan avhjelpe omsorgsmanglene.”⁵⁷

Fylkesnemnda har i enkelte av sakene i mitt utvalg ikke utelukket at det er mulig å behandle rusproblemer. Imidlertid vurderer fylkesnemnda det slik at barnet i slike situasjoner vil måtte vente lenge på tilstrekkelig forbedring, og mens forelderen gjennomgår behandling for sine rusproblemer vil det kreve for mye av forelderen dersom den samtidig skal ha ansvaret for et barn. Fylkesnemnda synes å legge vekt på at rusmisbrukeren må ha fullt fokus på behandlingen for at det skal kunne føre til en stabil situasjon med liten fare for tilbakefall.

---

⁵⁶ FNV-2010-455-OSL s. 5

⁵⁷ FNV-2009-159-AGD s. 6

I FNV-2010-63-AGD vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for en fem år gammel jente. Fylkesnemnda kom i denne saken til at morens misbruk av rusmidler ikke var forenlig med å ha omsorgen for et barn, og bidro dessuten til å forverre hennes psykiske problemer. Moren var villig til å samarbeide og ta imot hjelpetiltak, og fylkesnemnda la til grunn at hun trolig ville kunne gi barnet en tilfredsstillende omsorgssituasjon dersom hun fikk behandling for rusproblemet og de psykiske lidelsene hun slet med. Imidlertid var det avgjørende for fylkesnemnda at slik behandling ville ”ta for lang tid og kreve for mye av mors kapasitet til at hun i mellomtiden kan beholde omsorgen for Jente”.⁵⁸

Selv om rusmisbrukeren blir rusfri er det ikke dermed sikkert at personen vil evne å dekke det konkrete barnets behov. Rusmisbrukerens utfordringer i forbindelse med omsorgsoppgaven vil ofte ikke bli borte som følge av en vellykket avvenning. Utfordringene vil kanskje kunne få en annen form, men de vil i like stor grad kunne føre til at omsorgsevnen ikke er tilstrekkelig for å dekke det konkrete barnets behov.⁵⁹ Foreldrene kan for eksempel ha vært utsatt for traumatiske hendelser tidligere i livet, som de uten rusen igjen må møte ansikt til ansikt. Videre kan mennesker som har tydd til rusmidler ofte ha slitt med depresjoner og andre psykiske lidelser som igjen kan komme til overflaten når rusmisbruket stanser. Hvilken betydning foreldres psykiske problemer vil ha for barnets omsorgssituasjon og hvorvidt hjelpetiltak vil kunne avhjelpe eventuelle mangler ved deres omsorg for barnet, vil jeg komme tilbake til under punkt 5.3.3.

Dersom mor har brukt rusmidler under svangerskapet, vil det kunne gi negative virkninger for barnet. Barnet kan få medfødte misdannelser, og det kan blant annet fare være for at barnet blir født for tidlig eller har en lav vekt ved fødselen. Videre kan det skje at barnet opplever abstinenser etter fødselen, og det kan stå i fare for å få infeksjonssykdommer eller andre sykdommer i nyfødtp perioden.⁶⁰ Kvinner som misbruker rusmidler og ikke vet at de er

---

⁵⁸ FNV-2010-63-AGD s. 9

⁵⁹ Killén (2003) s. 103

⁶⁰ Killén (2003) s. 59

gravide vil ofte tro at tidlige tegn til graviditet, som kvalme, oppkast og tretthet, er tegn på at de har abstinenser. På grunn av dette kan inntaket av rusmidler eller legemidler øke, og fosteret blir dermed utsatt for stoffer som kan være skadelige samtidig som det er på et stadium hvor fosteret er meget følsomt for påvirkning. I tillegg til at fosteret blir utsatt for skadelige stoffer, er det ofte at kvinnene har hatt lite kontakt med lege eller jordmor under graviditeten. I enkelte tilfeller har de ikke hatt noe oppfølging overhode.⁶¹

Barn som har vært utsatt for rusmidler under svangerskapet vil ha spesielle behov, og kravene som blir stilt til deres omsorgspersoner vil være omfattende. Omsorg for slike barn vil være ufordrende, selv for foreldre med alminnelig funksjonsnivå og omsorgsevne.⁶² Dette ble for eksempel vektlagt i FNV-2010-450-OSL, hvor det ble vedtatt omsorgsovertakelse for en nyfødt jente. I denne saken hadde moren brukt rusmidler fra hun var 13 år og hadde hatt atferdsvansker, som for eksempel hadde tatt form av aggresjon og kriminelle handlinger. Det var påvist rusbruk også under svangerskapet og fylkesnemnda uttalte i den sammenheng:

”Ut fra at det er dokumentert rusbruk under svangerskapet, vil Jente ha et potensiale [sic] i seg for skjevutvikling, særlig i forhold til senere konsentrasjonsproblemer. Dette er risikofaktorer som tilsier at barnet har et særskilt behov for rutiner og forutsigbarhet.

Jente må derfor etter nemndas oppfatning nøye følges opp av sine omsorgspersoner og av hjelpeapparatet, slik at hennes eventuelle særbehov kan fanges opp så tidlig som mulig.”⁶³

---

⁶¹ Killén (2003) s. 61

⁶² Brandt (2010) s. 15

⁶³ FNV-2010-450-OSL s. 6

5.3.3 Psykiske lidelser

Dersom foreldrene sliter med psykiske lidelser vil dette kunne påvirke omsorgsevnen. Slike lidelser kan påvirke forelderens mulighet til å tilpasse seg sosialt og vil kunne ha innflytelse på hvor gode relasjoner de vil utvikle til andre personer. Personer med psykiske lidelser kan blant annet være preget av at de vil trekke seg unna andre, har paranoide tanker, krever for mye av de rundt seg, er dominerende eller selvsentrerte og ha lett for å utnytte andre. Personer med mer alvorlige psykiske lidelser vil dessuten ofte har en redusert tilpasningsevne.⁶⁴ Slike egenskaper vil i mange tilfeller ikke være forenlig med god omsorg for et barn fordi de vil kunne føre til at det ikke er barnets behov som blir prioritert. Videre vil en redusert tilpasningsevne vil kunne gjøre det vanskelig å oppnå forbedring ved bruk av hjelpetiltak.

I FNV-2009-157-MRO ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en jente på 13 år. Moren som vedtaket var rettet mot hadde blant annet omfattende angstproblemer som hun hadde slitt med i flere år. Fylkesnemnda la i denne saken vekt på angstproblemene påvirket omsorgssituasjonen for datteren i negativ retning. Moren hadde for eksempel i stor grad benyttet datteren som støtte i situasjoner hun ikke mestret å fullføre alene på grunn av angsten, deriblant ved at datteren måtte følge moren til butikker, kontorer og andre steder.

Dersom forelderen for eksempel har problemer med psykoser kan dette få utslag på muligheten til å forbedre omsorgssituasjonen. Forelderen kan i et slikt tilfelle vegre seg for å be om hjelp av redsel for å miste omsorgen for barnet. Videre kan forelderen ha lite eller ingen innsikt i sin mangelfulle omsorgsevne.⁶⁵

I FNV-2009-72-AGD ble moren fratatt omsorgen for en datter på to måneder på grunn av at hun led av en alvorlig psykoselidelse og hadde en personlighetsforstyrrelse som gjorde

---

⁶⁴ Kvello (2010) s. 213

⁶⁵ Kvello (2010) s. 267

henne følsom for psykosegjennombrudd og påvirket hennes evne til å fungere sosialt. Hun hadde tidligere blitt fratatt omsorgen for to eldre barn. Fylkesnemnda mente det ikke var hjelpetiltak som kunne gjøre opp for de faremomentene morens tilstand førte med seg. Angående hvilken påvirkning mors problemer ville ha på omsorgsevnen viste fylkesnemnda til Bufetat fagteams uttalelse:

”Det er bred enighet om at psykoselidelse ikke er forenlig med god omsorgsevne. Barn av personer med psykose har en omsorgssituasjon preget av belastninger som høyner risiko for alvorlig skjevutvikling. Hos disse barna finner en høyere forekomst av ulike alvorlige psykiske lidelser.

Videre beskrives hun med personlighetsforstyrrelse, angitt borderlineproblematikk, men at vurdering av pasienten er vanskelig siden hun ikke samarbeider om utredning. En personlighetsforstyrrelse innebærer mangelfull selvinnsikt, krenkende samspillmønster, svingende følelsesliv, framprovosering av avvsningsreaksjoner, dårlig tilpasningsevne, vansker med å holde seg til mål, og dårlig utviklede mestringsstragier gjør at de ofte har vansker med å dekke grunnleggende behov hos barnet. Omsorgssvikt og mishandling avdekkes derfor ofte hos foreldre med personlighetsforstyrrelse. Personlighetsforstyrrelse anses som en utviklingsforstyrrelse og en har lite effektiv dokumentert behandling for denne lidelsen.”⁶⁶

5.3.4 Psykisk utviklingshemming

Dersom forelderen er psykisk utviklingshemmet i større eller mindre grad, vil det i mange tilfeller kunne påvirke omsorgsevnen. Det er økt sannsynlighet for omsorgssvikt avhengig av hvor store kognitive begrensninger forelderen har. I et slikt tilfelle kan omsorgsvikten gå ut på at barnet i ung alder forbigår omsorgspersonen når det gjelder kognitiv utvikling og

---

⁶⁶ FNV-2009-72-AGD s. 5

generell kunnskap, og barnet vil av den grunn ikke ha tilgang på den nødvendige kunnskapen og livserfaringen som foreldre i alminnelig vil dele med sine barn. Foreldre med slike begrensninger kan dessuten ha problemer med å lese barnets signaler og tyde dets behov⁶⁷, og ha vanskeligheter når det kommer til hverdagslige oppgaver i tilknytning til mat og stell⁶⁸.

Et lavt evnenivå i seg selv vil ikke være avgjørende for fylkesnemndas vurdering av om det er grunnlag for omsorgsovertakelse. Vurderingen vil bli foretatt på samme måte som for foreldre i alminnelighet, og fylkesnemnda vil vurdere forelderens omsorgsevne opp mot barnets behov. Imidlertid har fylkesnemnda i flere av sakene i mitt utvalg gitt uttrykk for at et lavt evnenivå vil gjøre det vanskelig å oppnå forbedring av omsorgsevnen.

I FNV-2011-119-AGD kom fylkesnemnda til at omsorgen skulle overtas for en jente på fire måneder. Når det gjaldt muligheten for forbedring av omsorgsevnen uttalte fylkesnemnda:

”Begge [foreldrene] synes i tillegg å ha begrensninger i kognitive funksjoner, noe som har effekt på læringsevnen og dermed nytten av hjelpetiltak som råd og veiledning”.⁶⁹

5.4 Evnen til å skape struktur og forutsigbarhet

En hverdag preget av mangel på struktur og uforutsigbarhet, anser fylkesnemnda i mange av sakene i mitt utvalg som uforenlig med en god omsorgssituasjon. Der dette er omtalt i vedtakene knytter det seg til hvorvidt det foreligger omsorgssvikt, men det kan også tenkes å ha betydning når man skal vurdere nytten av mildere tiltak. En god struktur og rutiner i

---

⁶⁷ NOU 2012:5 s. 85

⁶⁸ Bunkholdt (2008) s. 126

⁶⁹ FNV-2011-119-AGD s. 10

hverdagen kan ofte læres, men dersom problemet med hensyn til dette knytter seg til det mer grunnleggende ved omsorgspersonens personlighet, vil potensialet for endring ofte bli ansett som dårligere. En ustrukturert hverdag kan for eksempel skyldes rusmisbruk eller psykiske lidelser. Videre har fylkesnemnda også lagt vekt på at det kan det ha sammenheng med at forelderen generelt er umoden og ikke forstår hvor viktig stabilitet og ro vil være for et barn.

I FNV-2010-450-OSL vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse av en syv måneder gammel jente som ble ansett som særlig sårbar på grunn av mors bruk av rusmidler under svangerskapet. Fylkesnemnda mente omsorgsovertakelse var nødvendig og begrunnet dette blant annet med at morens fungering og bruk av rusmidler innebar at barnet ikke ville få dekket sitt behov for blant annet ro og stabilitet:

”Hennes umodenhet, lave impuls-kontroll [sic] og tidligere atferdsmønster tilsier at omsorgsoppgavene med små barn med store omsorgsbehov langt vil overstige det mor vil kunne klare.

Etter nemndas oppfatning er mors fungering så vidt ustabil at hun ikke vil kunne gi barnet den nødvendige ro, stabilitet og stimulering det vil trenge etter sin alder og utvikling. Mors ustabilitet og pågående rusbruk er etter nemnda syn [sic] uforenlig med å ha omsorgen for et lite barn[.] [...] Det er etter nemndas syn heller ikke mulig å sette inn hjelpetiltak som kan bringe barnets omsorgssituasjon opp på et forsvarlig nivå uten at også barnets mor blir overvåket døgnet rundt. En slik ordning vil imidlertid ikke være i samsvar med barnevernlovens prinsipper og uforenlig med barnets krav på stabilitet og kontinuitet i omsorgen”.⁷⁰

---

⁷⁰ FNV-2010-450-OSL s. 7

5.5 Miljø og nettverk

5.5.1 Innledning

Hva slags mennesker og type miljø foreldrene utsetter barna sine for, er et moment fylkesnemnda legger vekt på i vurderingen av om hjelpetiltak vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for barnet. Miljø og nettverk kan vektlegges i både negativ og positiv retning, avhengig av om nettverket eller miljøet avhjelper omsorgssituasjonen eller gjør den verre for barnet.

5.5.2 Et godt nettverk kan kompensere for mangler ved omsorgen

Fylkesnemnda har i flere av sakene i mitt utvalg, under vurderingen av om omsorgsovertakelse er nødvendig, lagt vekt på om det er et nettverk rundt familien som kan kompensere for manglene ved foreldrenes omsorgsevne.

Forutsatt at det er et nettverk bestående av personer som kan fungere som en ressurs for familien og påvirke omsorgssituasjonen i positiv retning, vil nettverket kunne være en stor støtte for omsorgspersoner som av en eller annen grunn ikke klarer å dekke barnets behov alene. Et positivt nettverk vil kunne veie opp for mangler ved omsorgspersonenes omsorgsevne, og bidra til at det er mulig å oppnå tilfredsstillende forhold for barnet i hjemmet uten at barnevernet må overta omsorgen for barnet.

I tillegg til den sosiale støtten omsorgspersonene kan få fra et nettverk, vil det være av betydning for barnets omsorgssituasjon at det er personer rundt familien som kan hjelpe til og avlaste omsorgspersonene. For barnet vil et nettverk rundt familien dessuten kunne bidra til at barnet selv får et nettverk, og at det gjennom nettverket møter andre impulser enn de barnet får hjemme.⁷¹ Dersom disse impulsene går i positiv retning, vil dette kunne gjøre omsorgssituasjonen bedre for barnet.

---

⁷¹ Brandt (2010) s. 335

Fylkesnemnda nevner i flere av sakene at det har vært et moment som talte for omsorgsovertakelse at omsorgspersonene *ikke* har hatt et nettverk som kan avhjelpe manglene ved omsorgspersonenes omsorgsevne. Fylkesnemnda har derimot ikke uttalt direkte at et nettverk som *vil* kompensere for manglene er tilstrekkelig for at omsorgsovertakelse ikke vil være nødvendig, men det vil trolig være et moment som vil trekke i den retning dersom nettverket består av personer hvis bistand ikke kun er av forbigående eller vekslende karakter.

I FNV-2011-119-AGD vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for en jente på fire måneder. Fylkesnemnda kom til at ingen av foreldrene hadde evne til å gi jenta den omsorgen hun hadde behov for og viste, i tillegg til å komme med egne kommentarer, til barneverntjenesten begrunnelse. I forbindelse med omsorgspersonenes nettverk la barneverntjenesten vekt på at omsorgspersonene selv hadde vokst opp under dårlige forhold og uttalte i sitt fremlegg:

”Foreldrene har ikke noe nettverk som kunne hatt en kompenserende effekt på omsorgsmanglene. Den omsorg foreldrene selv er blitt til del [sic], tilsier skepsis til både kvaliteten på det familien har å bidra med og realismen i at det blir noen vesentlig bistand i praksis”.⁷²

5.5.3 Et dårlig miljø kan påvirke omsorgssituasjonen negativt

Det har ikke i seg selv vært avgjørende for fylkesnemnda at omsorgspersonene har bekjenskaper som ikke er en god innflytelse på barnets omsorgssituasjon. Hva slags mennesker omsorgspersonene velger å omgås kan nok i visse tilfeller fortelle noe om personens dømmekraft, men for vurderingen av omsorgsevnen virker det å ha vært mer relevant for fylkesnemnda hvorvidt omsorgspersonene viser vilje og evne til å skjerme

---

⁷² FNV-2011-119-AGD s. 4

barnet fra de negative elementene. Dersom omsorgspersonene ikke har skjermet barnet fra det dårlige miljøet har fylkesnemnda sett på dette som et moment i retning av at omsorgen for barnet bør overtas.

I FNV-2009-159-AGD ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en gutt på åtte år. I denne saken var det et moment for omsorgsovertakelse at familien ikke hadde et sosialt nettverk som kompenserte for morens manglende omsorgsevne. Fylkesnemnda la dessuten vekt på at nettverket heller påvirket barnets omsorgssituasjon i negativ retning og uttalte:

”Situasjonen synes snarere å være den motsatte, nemlig at Mors omgangskrets innskrenker seg til personer som gjør livet enda vanskeligere for Gutt 1 gjennom den utrygghet de skaper.”⁷³

I FNV-2009-25-OPP vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for en lettere psykisk utviklingshemmet gutt på 15 år. Fylkesnemnda kom i denne saken til at moren ikke klarte å dekke guttens behov for blant annet trygghet og forutsigbarhet. Det ble også lagt vekt på at moren ikke hadde skjermet gutten mot en mann som gutten hevdet at hadde forgrepet seg på ham ved flere anledninger:

”Selv om det ikke hevdes at mor selv har medvirket til overgrep, har hun ikke villet tro på hva C [gutten] har fortalt om overgrepene. Gutten har reagert sterkt på hennes manglende støtte, og hans frustrasjoner ga seg utslag i episodene med påtenning. Hun har ikke vist forståelse for sønnenes [sic] følelser og opplevelser. Ved å ta C med på besøk til overgriper i hans hjem viser hun ikke evne til å beskytte sønnen. I tillegg har hun ifølge C lovet ham belønning og fått ham til å lyve om overgrepene i dommeravhør.”⁷⁴

---

⁷³ FNV-2009-159-AGD s. 6

⁷⁴ FNV-2009-25-OPP s. 9

5.6 Kultur og tradisjon

5.6.1 Innledning

I møte med oppdragelsesformer og samspill som har en annen utforming enn det som er vanlig i Norge, må barnevernet ta hensyn til hva som skyldes kultur og er akseptabel omsorg, og hva som er manglende omsorg. Utgangspunktet er likevel at alle barn har de samme grunnleggende behovene og må få de samme mulighetene til å utvikle seg, slik at de kan vokse opp og finne sin plass i samfunnet. Dermed vil de samme kriteriene måtte gjelde for familier med annen etnisk tilhørighet, slik de gjelder for norske familier.⁷⁵

Imidlertid vil respekt for det som er annerledes og det mangfoldet som eksisterer være fastsatt som en ledetråd for barnevernet. Barnevernet bør være åpne for å utvide deres begrep om hva som er normalt, og ikke avskrive noe som skadelig bare fordi det er annerledes enn det vi er vant til her i Norge. Det viktigste er at barnet har det bra. Utfordringen for barnevernet i møte med familier med en annen kulturell bakgrunn, oppstår når barnevernet oppfatter det som er annerledes også som skadelig for barnet.⁷⁶

5.6.2 Foreldrenes tillit til hjelpeapparatet

En annen utfordring barnevernet står overfor når det gjelder familier som har en annen kulturell bakgrunn, er å formidle til disse familiene hva barnevernet er og hvilken rolle barnevernet har i det norske samfunnet. Det kan forekomme tilfeller hvor familiene kommer fra land hvor myndighetene i stor grad er korrupt og staten er noe befolkningen frykter mest av alt. I slike tilfeller vil tanken på at det offentlige skal ta del i ansvaret for barna deres kunne virke fjern. Mangel på informasjon kan føre til at barnevernet blir sett på som en truende og ikke en hjelpende instans.⁷⁷ Har foreldrene en negativ forestilling om

---

⁷⁵ Bunkholdt (2008) s. 144

⁷⁶ Holm-Hansen (2007) s. 50

⁷⁷ Bunkholdt (2008) s. 145

barnevernet og dets arbeid, kan det vanskeliggjøre samarbeid mellom dem og barnevernet, og det vil igjen kunne påvirke muligheten for forbedring av omsorgssituasjonen rundt barnet og hvilken effekt hjelpetiltak vil kunne ha.

Fylkesnemnda har ikke uttalt seg om dette i noen av de gjennomgåtte sakene, men dersom foreldrene ikke har tillit til barneverntjenesten vil det kunne tale for at hjelpetiltak ikke vil fungere. I så fall vil det være et moment for at omsorgsovertakelse bør vedtas.

5.6.3 Synet på barn og barneoppdragelse

For fylkesnemnda vil det ikke være relevant i seg selv å legge vekt på at foreldrene har et annerledes syn på barnet og oppdragelsen enn det som er vanlig i det norske samfunnet. I tilfeller hvor foreldrenes oppfatninger er i tråd med den kulturen de kommer fra eller den gruppen de tilhører, har fylkesnemnda heller lagt vekt på hvorvidt det er mulig å endre foreldrenes holdning til barnet og barneoppdragelsen.

Ulike oppfatninger kan for eksempel knytte seg til synet på fysisk avstraffelse og irrettesettelse i oppdragelsesøyemed. Videre kan det være snakk om hvilken rolle barn skal ha i familien, hvilke grenser man skal sette for barn, og hvordan samspillet mellom voksne og barn skal være. Det kan også være ulikt syn på gutter og jenter, og den friheten de skal gis etter hvert som de vokser opp.

I FNV-2010-141-OSL var det en mor som hadde utøvd vold mot en gutt og en jente på 11 og 13 år og utsatt dem for trusler. Barna var ikke hennes biologiske, men var under hennes omsorg her i Norge. Familien kom opprinnelig fra Asia, og de biologiske foreldrene i hjemlandet hadde samtykket til at barna skulle bli med henne til Norge. Det forelå ingen gyldig adopsjon, men vedtaket ble likevel rettet mot henne siden hun var å anse som den primære omsorgspersonen her i Norge. Konfrontert med opplysninger om vold og trusler mot barna erkjente hun dette, men ikke i en slik alvorlighetsgrad eller i slikt omfang som

barneverntjenesten hadde hevdet. Videre forklarte hun at det var ”vanlig å slå barn i Asia, og at hun ikke kjente til andre oppdragelsesmetoder”⁷⁸.

En alvorlig hendelse, hvor hun hadde hugget med en blyant rundt jentas øye, resulterte i at barna ble plassert utenfor hjemmet, men de ble senere tilbakeført da morens klage ble tatt til følge. I tilknytning til barnas omsorgssituasjon uttalte fylkesnemnda:

”Det er ikke ført bevis for at Mor har utøvet vold mot barna etter den tid, men det er sannsynliggjort at barna fortsatt utsettes for et svært strengt oppdragelsesregime hvor trusler og frykt inngår som en del av oppdragelsen. Det er også sannsynliggjort at barna har begrenset frihet til å foreta egne valg og til å uttrykke selvstendige meninger.”⁷⁹

I det ovennevnte tilfellet var det ikke oppdragelsesmetodene alene som førte til omsorgsovertakelse. Imidlertid viser det et eksempel hvor en oppdragelsesmetode hevdes å være vanlig og akseptert i enkelte andre land, men er forbudt i Norge. Det er ikke dermed sagt at ingen etnisk norske foreldre slår sine barn, men dersom volden er en del av de oppdragelsesmetoder som foreldrene har lært av sine foreldre, og som har sin bakgrunn i kultur og tradisjon, vil det kunne være vanskelig å få foreldrene til å endre denne praksisen. Påvirkningen fra kultur og tradisjon vil som regel sitte dypt og det vil være en utfordring å overbevise foreldrene om at deres måte er skadelig for barnet.

Ulikt syn på oppdragelse kan skape vanskeligheter når det gjelder å sette i verk hjelpetiltak som innebærer at foreldrene må gå bort fra det de har lært, det de kjenner som akseptert og normalt. Dersom dette hindrer at hjelpetiltak får effekt, vil det kunne tale for at omsorgen for barnet bør overtas. For foreldrene kan det oppleves som urettferdig, men for fylkesnemndas avgjørelse vil det avgjørende være hva som er til det beste for barnet.

---

⁷⁸ FNV-2010-141-OSL s. 9

⁷⁹ FNV-2010-141-OSL s. 10

Oppfattes en oppdragelsesmetode som skadelig for barnet, vil det være uten betydning om dette er akseptert andre steder i verden, og vil tale for at omsorgsovertakelse er nødvendig hvis ikke hjelpetiltak kan føre til endring i foreldrenes omsorgsmetoder. Dette var også tilfelle i FNV-2009-293-AGD hvor det ble vedtatt omsorgsovertakelse for en 16 år gammel jente som ble utsatt for vold av moren. Fylkesnemnda uttalte i denne saken:

”[...] bruken av vold som middel i barneoppdragelsen synes å være dypt festet i mors måte å tenke og handle på. Mor har gjennom en rekke samtaler med barneverntjenesten i løpet av 2008 ikke vist noe forståelse for hvorfor hun ikke skal slå Jente. Mor synes heller ikke å vise noen forståelse for at hennes datter vokser opp i et annet land og i en annen kultur enn det mor selv gjorde.”⁸⁰

5.6.4 Press fra miljøet kan hindre hjelpetiltakets effekt

Selv om viljen til å tilpasse seg etter norske normer er der, kan forståelsen av behovet for endring være mangelfull. Hvis foreldrene ikke forstår hvorfor de skal endre på sin atferd overfor barnet, kan det gå utover effekten av det tiltaket man forsøker å sette i verk. Fylkesnemnda har blant annet lagt vekt på at foreldrene tok imot råd og veiledning da det ble gitt, men ikke fulgte det opp i ettertid. I tilfeller der foreldrene får en forståelse for og ønsker å ta imot de råd som gis, kan det være press og forventninger fra miljøet rundt familien som kommer i veien for den effekten ulike tiltak kunne ha hatt.

I FNV-2010-439-OSL vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for en 15 år gammel jente som levde under press og i frykt for å bli giftet bort, slik det hadde skjedd med den eldre søsteren hennes. Foreldrene var fra Midtøsten og kom til Norge som flyktninger. Det var totalt seks barn i familien. Jenta det dreide seg om i saken hadde blitt plassert i beredskapshjem på sperret adresse. Bekymringen knyttet seg til omsorgssituasjonen i familien generelt, men det var spesielt spørsmålet om tvangsekteskap som var i fokus. Hun

---

⁸⁰ FNV-2009-293-AGD s. 6

levde under strenge restriksjoner, og måtte arbeide mye ved siden av skolen. Etter hvert som hun ble eldre, ble også kontrollen mer ekstrem. Fylkesnemnda mente i denne saken at hjelpetiltak ikke ville være tilstrekkelig. Foreldrene hadde mottatt veiledning angående normer for barn i Norge, men det ble ikke fulgt opp så godt i praksis.

Et vitne som hadde jobbet mye med tvangsgiftesaker, forklarte at det handlet om at jentene skulle være ærbare, og at dette angikk hele storfamilien. Det startet med ekstrem kontroll og ofte psykisk og fysisk vold, noe som også var tilfelle i denne saken. Et annet vitne som hadde jobbet med familien før den eldste søsteren hadde blitt tvangsgiftet i hjemlandet, fortalte at den eldste søsteren hadde fått innskrenket frihet når det gjaldt bil, jobb og telefon, og at dette skjedde samtidig som det forelå press på foreldrene fra familie og menighet om at de måtte ha kontroll på den eldste datteren.

I tilfeller som dette, hvor det er vanskelig å forbedre forholdene i hjemmet fordi det antas å være forventninger og press fra miljøet rundt familien, kan det trekke i retning av at omsorgsovertakelse vil være nødvendig. Hjelpetiltak som veiledning og råd vil ha liten nytte når endringene man ønsker å oppnå ikke samsvarer med de forventninger som for eksempel menigheten familien tilhører eller medlemmer av storfamilien har til barneoppdragelsen og barnets fremtid.

5.6.5 Språkproblemer kan vanskeliggjøre gjennomføring av hjelpetiltak

Språkproblemer kan tenkes å være en hindring for å oppnå full effekt av hjelpetiltak, særlig tiltak som går på læring ved veiledning. Muligheten for misforståelser er stor dersom norskkunnskapen er dårlig. Men språkproblemer skal ikke kunne stå i veien for at hjelpetiltak skal være tilstrekkelig. Ved bruk av tolk eller andre løsninger bør man kunne sørge for at veiledning og råd blir gitt på en slik måte at foreldrene har mulighet til å forstå. Språkproblemer vil derfor ikke alene være grunnlag for å si at hjelpetiltak ikke vil kunne ha ønsket effekt. Imidlertid handler det ikke kun om å forstå de ord og handlinger som veiledningen består av, det er også viktig at man oppnår en forståelse for hvorfor de skal følge de råd som blir gitt. Og da handler det ikke bare om ulike språk.

I FNV-2010-132-AGD handlet det om en somalisk mor, som ikke viste forståelse for den to år gamle datterens behov. Fylkesnemnda kom frem til at moren var lite veiledbar. Hun hadde takket nei til tolk, men fylkesnemnda mente at eventuelle språkproblemer ikke hadde vært noen sentral årsak til at hun ikke fulgte opp råd hun hadde fått gjennom barneverntjenesten. Det hadde blant annet vært assistenter som snakket somali inne i bildet, som hadde kommet med råd og veiledning. Fylkesnemnda mente at det var andre elementer knyttet til hennes personlighetsmessige forutsetninger som omsorgsperson, og det var dette som avgjørende når de anså moren som lite veiledbar.

5.7 Omsorgspersoners erkjennelse av at barnet lider

I flere av vedtakene er det lagt til grunn at foreldrene ikke forstår situasjonens alvor, og at de ikke tar innover seg at deres omsorg ikke dekker barnets behov i tilstrekkelig grad. Dette kan føre til vanskeligheter dersom barneverntjenesten ønsker å gjennomføre ulike tiltak som forutsetter frivillighet. Hvis foreldrene ikke forstår at omsorgen de gir barnet sitt har mangler, vil det kunne påvirke ønsket om og villigheten til å ta imot hjelp.

Ser ikke foreldrene barnets behov for hjelp og endring vil det være vanskelig å gjennomføre tiltak på en slik måte at man oppnår den ønskede effekt. Ønsker de ikke hjelp må barneverntjenesten dessuten ha en hjemmel for å pålegge tiltak. Dersom det skal skje bedring basert på frivillighet, er man avhengig av at foreldrene samarbeider og bidrar på en best mulig måte. Ser ikke foreldrene behovet for hjelp, er det lite sannsynlig at de vil bidra i positiv retning ved forsøk av ulike tiltak. Hjelpetiltak er i utgangspunktet ment å være av midlertidig karakter, og det er foreldrene som til slutt skal stå for omsorgen. I samsvar med prinsippet om hjelp til selvhjelp må derfor barneverntjenesten foreta en vurdering av hvilke hjelpetiltak som må settes inn for å kompensere for manglene ved omsorgen, og videre hvorvidt foreldrene vil kunne klare seg uten hjelpetiltakene senere. Har ikke foreldrene forstått at det må endringer til, vil det raskt kunne falle tilbake til samme tilstand som før hjelpetiltakene ble satt i gang, eller forsøkt satt i gang. I et tilfelle hvor foreldrene ikke forstår at det er behov for hjelp, eller de uansett ikke ønsker hjelp, kan det tale for at

hjelpetiltak ikke vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for barnet hvis det blir boende hos foreldrene.

Dersom foreldrene samtykker til tiltak, er det videre viktig at motivasjonen bak samtykket er at de faktisk har tatt innover seg at det er problemer når det kommer til omsorgen. I FNV-2010-450-OSL ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en nyfødt jente. Fylkesnemnda mente at morens ustabile livsførsel, samt at hun fremdeles brukte rusmidler, ikke var forenlig med det å være omsorgsperson for et lite barn. Moren til jenta foreslo at man kunne forsøke med et opphold for henne og datteren på mødre hjem. Dette hadde hun tidligere takket nei til og fylkesnemnda uttalte i denne sammenheng:

”Et opphold på mødre hjem stiller store krav til den enkelte, og nemnda anser ikke mor som utholdende nok og heller ikke som tilstrekkelig motivert for et slikt opphold. [...] Hennes ønske om mødre hjem synes å være begrunnet ut fra ønsket om å få barnet tilbake.”⁸¹

5.8 Betydningen av barnets alder og andre forhold ved barnet

Barnets alder kan få betydning for forventningene til foreldrenes omsorgsevne. Helt små barn er på mange måter som blanke lerret, og det er foreldrene som i første omgang skal påføre de penselstrøkene som danner skissen som bildet skal utvikle seg videre fra. Barna er avhengig av foreldre som bidrar til en god utvikling av helt grunnleggende ferdigheter, ellers kan det skje en skjevutvikling hos barnet. En mangelfull omsorgssituasjon kan gjøre mye skade på kort tid.

I FNV-2010-21-AGD vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for en syv måneder gammel jente. Fylkesnemnda fremhevet at jenta på var i en alder hvor utviklingen gikk

---

⁸¹ FNV-2010-450-OSL s. 7

raskt, og dette stilte krav til omsorgspersonens evne til å tilpasse stimulering av og omsorg for barnet i takt med denne utviklingen.

Det kan også være andre forhold ved barnet som gjør at omsorgsoppgaven blir særlig utfordrende for omsorgspersonene. Hvis barnet er psykisk eller fysisk utviklingshemmet, har alvorlige atferdsproblemer eller lider av psykiske lidelser vil barnet kunne ha behov som foreldre i alminnelighet ikke har evne til å dekke på egenhånd. I enkelte tilfeller vil behovet barnet har være så omfattende at det ikke er en god løsning at barnet bor hjemme hos familien. Ofte vil ikke dette føre til at barnevernet overtar omsorgen for barnet. Foreldrene vil i slike tilfeller som regel benytte seg av det hjelpeapparatet som er tilgjengelig, deriblant institusjoner hvor barnet kan få den hjelpen det trenger.

I FNV-2009-764-OSL tok ikke fylkesnemnda barneverntjenestens forslag til følge. Gutten det dreide seg om hadde store begrensninger når det gjaldt sosialisering. Fylkesnemnda mente moren var i stand til å samarbeide med hjelpeapparatet, og at det var guttens begrensninger som var avgjørende for omsorgssituasjonen:

”Fylkesnemnda vurderer at Gutt har et vanskelig liv, som gjør at hans omsorgssituasjon også blir vanskelig. Det er imidlertid guttens svikt som er hovedårsaken – og ikke mangler ved morens omsorg. Fylkesnemnda vurderer at moren ivaretar guttens behov for kontakt og trygghet i den grad det er mulig.”⁸²

5.9 Barnets eget syn

Ved vurdering av om omsorgsovertakelse skal skje skal fylkesnemnda også ta hensyn til barnets eget syn, jf. bvl. § 6-3. Dersom barnet ikke ønsker å flytte fra foreldrene, vil dette måtte veies opp mot de grunner som tilsier at omsorgsovertakelse er nødvendig.

---

⁸² FNV-2009-764-OSL s. 6

I flere av sakene har barnet, enten selv eller via sin talsperson, ytret et ønske om ville fortsette å bo hos foreldrene. De fleste barn vil være svært glade i foreldrene sine og vil gjerne føle en sterk lojalitet overfor dem som vil ha innflytelse på hvem de ønsker å bo hos og være med. Barnets syn vil også kunne være påvirket av foreldrene og av at barnet selv er usikker på hva det vil ha i vente dersom omsorgen blir fratatt foreldrene.

Av de sakene jeg gjennomgikk var det ingen tilfeller hvor fylkesnemnda la avgjørende vekt på at barnet ikke ønsket å flytte fra foreldrene. I de sakene hvor barnet hadde uttalt seg om muligheten for omsorgsovertakelse synes det i alle tilfeller å ha vært andre momenter eller hensyn som har blitt avgjørende for fylkesnemnda.

I FNV-2009-107-AGD vedtok fylkesnemnda omsorgsovertakelse for en jente på 11 år. Omsorgssituasjonen mens jenta hadde bodd hos moren hadde vært preget av at moren blant annet slet med alvorlige psykiske problemer og hadde problemer med rus. Jenta hadde lidd under omsorgssvikt hele livet og hadde fra et tidlig tidspunkt stått for omsorgen for både moren og broren. Når saken kom opp hadde foreldrene inngått en avtale om at jenta skulle bo hos faren, og vedtaket var derfor rettet mot ham. Fylkesnemnda kom til at farens mangel på struktur og evne til å planlegge kom til å utgjøre en stor belastning for jenta, og føre til at hun ville ende opp med et ansvar hun ikke skulle ha, for å skape den nødvendige ytre strukturen. I forbindelse med at jenta hadde sagt at hun ønsket å bo hos sin far uttalte fylkesnemnda:

”Nemnda er ikke trygg på at det er Jentes innerste ønske å bo hos sin far. Til sin beredskapsfar har hun uttalt at hun vil bo hos pappa fordi han er glad i henne. Etter nemndas vurdering er dette uttrykk for hennes stadige fokusering på andres behov framfor egne.”⁸³

---

⁸³ FNV-2009-107-AGD s. 9

Fylkesnemnda mente videre at det talte i samme retning at jenta i tillegg hadde gitt uttrykk for at det var blitt funnet et perfekt fosterhjem, og hun på eget initiativ hadde startet med å lære seg morsmålet til den opprinnelig tyske fostermoren. Barnets ønske ble derfor ikke tillagt noen særlig vekt, fordi fylkesnemnda la til grunn at det ikke var hennes egentlige ønske.

I FNV-2010-212-OSL ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en 16 år gammel gutt. Fylkesnemnda la i denne saken til grunn at det hadde vært alvorlig omsorgssvikt fra morens side, og at gutten hadde behov for behandling på grunn av blant annet sosiale vansker, tvangstanker og paranoide tendenser. Fylkesnemnda lot det ikke være avgjørende at gutten selv var sterkt imot omsorgsovertakelse, og la dessuten vekt på at han hadde potensial for å takle og bli flyttet:

”Gutt har selv gitt uttrykk for sterk motstand mot plassering. Fylkesnemnda vurderer imidlertid at guttens behandlingsbehov er så vidt sterkt, og Gutts mening er så påvirket av mors syn at det ikke kan tillegges avgjørende vekt. Gutten har en historie hvor han har klart seg bra ved skoleskifter, og han har hatt god evne til å kommunisere med voksne. I dette ligger det et potensial til å takle denne plasseringen, selv om han ytrer protester.”⁸⁴

I FNV-2009-125-AGD ble det vedtatt omsorgsovertakelse for to gutter på seks og syv år. Fylkesnemnda la til grunn at begge guttene hadde særskilte omsorgsbehov og kom til at hjelpetiltak ikke ville være tilstrekkelig på grunn av morens manglende problemforståelse, at hun ikke ønsket veiledning og at hun mistenkeliggjorde hjelpeapparatet. I denne saken hadde den eldste gutten gjennom sin talsperson ytret et ønske om å bo med moren. Fylkesnemnda kom til at:

---

⁸⁴ FNV-2010-212-OSL s. 10

”[...] hans mening ikke kan tillegges avgjørende vekt i denne saken, til det fremstår omsorgssituasjonen som for bekymringsfull. Hans alder tilsier heller ikke at man kan forvente at han har innsikt i de forhold som tilsier at han bør plasseres utenfor hjemmet.”⁸⁵

Av sakene i mitt utvalg var det også et eksempel på at barnets eget syn ble tillagt vekt i fylkesnemndas vurdering. I FNV-2010-439-OSL ble det vedtatt omsorgsovertakelse for en jente på 15 år. Foreldrene var fra Midtøsten og omsorgsovertakelsen ble i hovedsak begrunnet med at det forelå en potensiell risiko for at jenta ville bli tvangsgiftet eller utsatt for vold i hjemmet. Fylkesnemnda la videre vekt på at det hadde oppstått store motsetninger mellom jenta og hennes foreldre, og uttalte i forbindelse med vektleggingen av jentas syn:

”For nemnda er det også sentralt i vurderingen at Jente selv sier at hun ikke kan bo hjemme, og ønsker et vanlig liv som andre ungdommer i Norge. Situasjonen mellom henne og foreldrene synes så vidt fastlåst at nemnda er kommet til at det også vil være til hennes beste at omsorgen overtas, jf bvl § 4-1.”⁸⁶

5.10 Risiko ved plassering

Når barnevernet griper inn og tar barnet ut av hjemmet, gjør den det med den hensikt at barnet skal få det bedre. For at omsorgsovertakelse skal være det beste for barnet, innebærer det også at den alternative plasseringen faktisk innebærer at barnet får bedre omsorg enn det barnet gjorde i hjemmet hos foreldrene.

---

⁸⁵ FNV-2009-125-AGD s. 9

⁸⁶ FNV-2010-439-OSL s. 6

I de sakene jeg gjennomgikk ble ikke risikoen for at barnet ikke ville få det bedre ved en omsorgsovertakelse tatt opp direkte i fylkesnemndas vurdering. Imidlertid bør det kunne antas at hvorvidt barnet vil få det bedre, er en avgjørende faktor i vurderingen av hva som er til det beste for barnet i det aktuelle tilfellet. Dersom fylkesnemnda ikke anser plasseringsalternativet som bedre for barnet, fremfor å bli i hjemmet, bør det føre til at omsorgsovertakelse ikke blir vedtatt. Omsorgsovertakelse som fører til at barnet havner under dårligere forhold enn hos foreldrene, vil ikke være forenlig med prinsippet om hva som er barnets beste.

Uansett om barnevernet velger å ta barnet ut av hjemmet, eller om det velger å la barnet bli hos foreldrene, vil det alltid være en risiko for at omsorgsovertakelsen ikke vil føre til tilfredsstillende forhold for barnet. Det er viktig å erkjenne at det foreligger risiko knyttet til barnets omsorgssituasjon også der barnet blir flyttet ut av hjemmet. I tillegg til generell omsorgsvikt kan barnet stå i fare for å oppleve sammenbrudd i fosterhjemmet, skilsmisse, nye flyttinger, og i verste fall overgrep og vold. Dersom barnet blir plassert hos fosterforeldre er det ingen garantier for at alt vil fungere. Barnevernet gjør nok sitt beste for å sørge for å finne den best egnende plasseringen, men man kommer ikke unna at det vil være en risiko for at plasseringen ikke vil fungere for barnet. Det kan hende at barnet ikke vil trives, og det er muligheter for at barnet ikke vil komme overens med fosterfamiliens medlemmer.

5.11 Hjelpetiltak har ikke vært forsøkt

I enkelte tilfeller har hjelpetiltak ikke blitt forsøkt. Dette kan blant annet skyldes at forelderen har alvorlige problemer med rus, psykose eller andre tilstander som ikke vil være forenlig med å ha omsorgen for barn. Videre kan det for eksempel også skyldes barneverntjenestens erfaring med omsorgspersonen fra tidligere, i forbindelse med tidligere tiltak mot samme barn eller et annet barn forelderen har hatt under sin omsorg.

Dersom fylkesnemnda i kommer til at det ikke har vært forsøkt hjelpetiltak i tilstrekkelig grad, vil det være aktuelt for fylkesnemnda å forkaste forslaget om omsorgsovertakelse og sende saken tilbake til barneverntjenesten for videre arbeid med familien.

Av de sakene som ble gjennomgått i forbindelse med denne fremstillingen var det ingen tilfeller hvor fylkesnemnda forkastet forslaget om omsorgsovertakelse direkte på bakgrunn av barneverntjenesten ikke hadde forsøkt nok hjelpetiltak, og at vilkåret om nødvendighet derfor ikke var oppfylt.

Det kan likevel være aktuelt å trekke noen linjer fra FNV-2011-116-AGD hvor fylkesnemnda ikke tok barneverntjenestens begjæring om omsorgsovertakelse til følge med den begrunnelse at det ikke hadde blitt ”godtgjort at det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen”⁸⁷. I denne saken knyttet vurderingen seg kun til § 4-12 første ledd, men enkelte momenter vil også kunne være aktuelle for spørsmålet om det skulle ha vært forsøkt mer med tanke på hjelpetiltak.

Saken dreide seg om en gutt på 13 år, som hadde bodd med stefar og mor frem til mor døde av overdose. Spørsmålet var om gutten kunne bo hos sin far eller om omsorgen skulle overtas av barnevernet fordi faren ikke kunne ta vare på gutten. Fylkesnemnda gir uttrykk for at den ikke er enig med barneverntjenesten når det gjelder farens innsikt i guttens utfordringer og om nødvendig oppfølging og veiledning kan skje mens gutten bor hos faren. Videre retter fylkesnemnda kritikk mot barneverntjenesten for manglende undersøkelse av forholdene hjemme hos far:

”Barneverntjenesten har ikke vært hjemme hos far. Et hjemmebesøk ville etter nemndas oppfatning, kunne gitt barneverntjenesten adskillig informasjon om fars

---

⁸⁷ FNV-2011-116-AGD s. 11

boevne og hygiene. Likevel valgte barneverntjenesten å ikke gjøre dette, men anså det tilstrekkelig å ha møtt far 4-5 ganger andre steder”.⁸⁸

I dette tilfellet ville det vært mulig å argumentere for at barneverntjenesten burde ha forsøkt mildere tiltak, eller i det minste ha gjort ytterligere undersøkelser for opplyse saken bedre. Barneverntjenesten hadde ikke forsøkt å gi far veiledning eller sette i verk andre hjelpetiltak, men hadde kun gjort seg opp en mening om far som omsorgsperson basert på et lite antall møter.

5.12 Hjelpetiltak har vært forsøkt i for stor grad

I de vedtakene jeg har gått gjennom, har ikke fylkesnemnda kommet med kommentarer knyttet direkte til spørsmålet om barneverntjenesten heller skulle ha begjært omsorgsovertakelse på et tidligere tidspunkt. Deres vurdering knytter seg heller til hvilke muligheter situasjonen legger opp til, og hva som kan utledes av det som allerede har vært gjennomført eller forsøkt.

---

⁸⁸ FNV-2011-116-AGD s. 11

6 Avslutning

Etter å ha gått gjennom de 40 sakene i mitt utvalg er inntrykket jeg sitter igjen med at det skal en del til for at omsorgsovertakelse ikke anses som nødvendig dersom man i forkant har kommet frem til at et av grunnvilkårene i første ledd er oppfylt. Har fylkesnemnda først kommet til at det foreligger en slik omsorgssituasjon virker det som om mange av de samme årsakene vil innebære at hjelpetiltak heller ikke vil ha tilstrekkelig nytte.

I vurderingen av om omsorgsovertakelse er nødvendig virker det å ha vært avgjørende for fylkesnemnda hvorvidt omsorgspersonene hadde mulighet til å forbedre sin omsorg for det aktuelle barnet. I tillegg måtte denne muligheten dessuten innebære at det var mulig å forbedre omsorgsevnen i så stor grad at det ville føre til tilfredsstillende forhold for barnet.

Hvorvidt omsorgspersonene har mulighet til å ta nytte av hjelpetiltak, og på den måten forbedre sin omsorgsevne, har for fylkesnemnda gått ut på om de anses å være veiledbare eller ikke. Det har ikke vært manglene ved omsorgspersonenes omsorgsevne i seg selv som har vært avgjørende for fylkesnemndas vurdering, men derimot om de hadde tilstrekkelig evne til å lære eller vilje for at hjelpetiltak ville ha effekt. Imidlertid har de opprinnelige årsakene til at omsorgsevnen ble ansett som mangelfull som regel hatt betydning for om omsorgspersonene har evne til å ta til seg veiledning og annen hjelp. Dersom det for eksempel var omsorgspersonens bruk av rusmidler som gjorde at omsorgen var mangelfull, var det også problemer i tilknytning til og konsekvenser av rusmisbruket som var årsak til at hjelpetiltak ikke ville ha tilstrekkelig effekt.

Det er vanskelig å gi en klar beskrivelse av hvor fylkesnemnda synes å ha lagt terskelen for når hjelpetiltak vil føre til tilfredsstillende forhold for barnet. Sakene i mitt utvalg gir inntrykk av at det stilles krav til om foreldrene kan oppnå endring, hvor store endringer som er mulig og hvor lang tid endringen vil ta. Imidlertid nevnes det lite om hva som vil være en tilstrekkelig endring og hvor raskt denne endringen må skje.

Sakene i mitt utvalg gir heller ikke noe særlig svar på om barneverntjenesten venter for lenge med å sette inn tiltak, og om de prøver hjelpetiltak i for stor grad før de fremmer forslag om omsorgsovertakelse. Fylkesnemndas vurdering og uttalelser knytter seg heller til hva som er best for barnet ved nåværende tidspunkt.

I de aller fleste sakene har det allerede vært forsøkt eller forsøkt iverksatt ulike hjelpetiltak. Ut fra det som beskrives i vedtakene, er det vanskelig å vurdere hvorvidt foreldrene i de ulike tilfellene har fått en reell sjanse til å forbedre sin omsorgsevne. Imidlertid gis det inntrykk av at fylkesnemnda vurderer forbedringspotensialet ut fra et relativt bredt grunnlag av undersøkelser, utredninger mv.

Barnet selv synes å ha hatt en relativt liten rolle i de sakene jeg har sett på. Der barnet har uttalt seg, har det i de fleste tilfellene ønsket å bli boende hos foreldrene. Fylkesnemnda har ikke lagt avgjørende vekt på dette, og begrunnelsen synes å være at omsorgssituasjonen totalt sett tilsier at det vil være til barnets beste om omsorgen overtas.

Faktorene jeg har pekt på i denne fremstillingen er ikke uttømmende, og det finnes ingen fasit på hva barnevernet kan legge vekt på så lenge det er relevant for vurdering av omsorgsevnen og om hjelpetiltak vil kunne føre til tilfredsstillende forhold for barnet. Det som er og blir avgjørende, er at barnevernet finner frem til den løsningen som er den beste for barnet, alt tatt i betraktning.

7 Vedlegg 1

Vedtak fra fylkesnemnda for sosiale saker

Tema: Omsorgsovertakelse

Søkeord: Omsorgsovertakelse

Søkebase: Lovdata – "FNV"

Dok.nr.:	FNV-
Utfall:	
Barnet:	
Saksforhold:	
Omsorgs- situasjon:	
Hjelpetiltak iverksatt eller foreslått:	
Bruk av sakkyndige:	
Effekt av hjelpetiltak:	
Kommentar:	

8 Litteraturliste

Lovgivning

Norge

1992	Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr. 100
2005	Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17. juni 2005 nr. 90
1967	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967

Internasjonalt

EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950
BK	FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989

Lovforarbeider

NOU 2012:5	Bedre beskyttelse av barns utvikling
NOU 2005:9	Ressursbruk og rettssikkerhet i fylkesnemndene for sosiale saker (Sitert fra Lovdata)
NOU 2000:12	Barnevernet i Norge
NOU 1985:18	Lov om sosiale tjenester mv.
Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)	Om lov om barneverntjenester (barnevernloven) (Sitert fra Lovdata)
Ot.prp.nr.104 (1992-1993)	Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om

barneverntjenester (barnevernloven) (Sisert fra Lovdata)

Innst. O. nr. 80 (1991-1992)   Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven) (Sisert fra Lovdata)

Rettspraksis

Høyesterett (Sisert fra Lovdata)

Rt. 1999 s. 1883

Rt. 1996 s. 1203

Rt. 1995 s. 350

Annen praksis

Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker (Sisert fra Lovdata)

FNV-2011-119-AGD

FNV-2011-116-AGD

FNV-2010-455-OSL

FNV-2010-450-OSL

FNV-2010-439-OSL

FNV-2010-236-AGD

FNV-2010-222-AGD

FNV-2010-212-OSL

FNV-2010-193-AGD

FNV-2010-180-AGD

FNV-2010-141-OSL

FNV-2010-132-AGD

FNV-2010-63-AGD

FNV-2010-21-AGD
FNV-2009-757-OSL
FNV-2009-764-OSL
FNV-2009-497-OSL
FNV-2009-467-OSL
FNV-2009-457-OSL
FNV-2009-413-OSL
FNV-2009-365-OSL og FNV-2009-358-OSL
FNV-2009-293-AGD
FNV-2009-245-AGD og FNV-2009-246-AGD
FNV-2009-159-AGD
FNV-2009-157-MRO
FNV-2009-140-AGD
FNV-2009-327-OSL
FNV-2009-125-AGD
FNV-2009-116-MRO
FNV-2009-107-AGD
FNV-2009-94-OPP
FNV-2009-90-MRO
FNV-2009-74-ROG
FNV-2009-72-AGD
FNV-2009-67-AGD
FNV-2009-38-MRO og FNV-2009-44-MRO
FNV-2009-25-OPP
FNV-2009-22-MRO
FNV-2009-11-MRO
FNV-2009-10-MRO

Juridisk teori

Backe-Hansen, Elisabeth *God nok omsorg*. Oslo, 2004.

- Backe-Hansen, Elisabeth og Haldor Øvreeide *Sakkyndig arbeid*. Oslo, 1999.
- Brandt, Anne Elisabeth og Tone Hestmo Grenvik *Med barnet i sentrum*. 1. utg. Oslo, 2010.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet *Høringsnotat – forslag til endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) med tilhørende forskrifter*. 5. september 2012. http://www.regjeringen.no/upload/BLD/H%C3%B8ringer/2012/horing_barneoven.pdf. [Sitert 22. november 2012].
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk *Praktisk barnevernarbeid*. 5. utg. Oslo, 2008.
- Haugli, Trude *Samværsrett i barnevernssaker*. 2. utg. Oslo, 2000.
- Holm-Hansen, Jørn, Thomas Haaland og Trine Myrvold *Flerkulturelt barnevern: en kunnskapsoversikt*. (Norsk institutt for by- og regionforskning; NIBR-rapport 2007:10) Oslo 2007.
- Killén, Kari og May Olofsson *Det sårbare barnet*. 1. utg. Oslo, 2003.
- Kvellido, Øyvind *Barn i risiko*. 1. utg. Oslo, 2010.
- Lindboe, Knut *Barnevernrett*. 6. utg. Oslo, 2012.
- Ofstad, Kari og Randi Skar *Barnevernloven med kommentarer*. 5. utg. Oslo, 2009.
- Sandberg, Kirsten *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. 1. utg. Oslo, 2003.
- Stang, Edda *Fremstillinger av barnevern i løssalgspresen: en innholdsanalyse av artikler om barnevern i VG og Dagbladet*. (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring; NOVA-rapport 2007/7). http://www.nova.no/asset/2599/1/2599_1.pdf. [Sitert 23. november 2012].
- Stang, Elisabeth Gording *Det er barnets sak*. Oslo, 2007.
- Tjomsland, Steinar (red.) *Barnevern og omsorgsovertakelse*. 2. utg. Oslo, 2003.